

**Жовтень '2009**

**Інформаційний  
бюлетень**

**Проблеми освіти  
на політичному тлі  
майбутніх виборів**

**За редакцією  
члена-кореспондента АПН України  
М. М. Слюсаревського**

**Упорядник Л. П. Черниш**

**Київ**

**Проблеми освіти на політичному тлі майбутніх виборів:  
Інформаційний бюлетень. Жовтень ґ 2009 / За ред. М. М. Слюсаревського;  
Упоряд. Л. П. Черниш. – К., 2009. – 64 с.**

Бюлетень підготовлено за даними всеукраїнського репрезентативного опитування, проведеного Інститутом соціальної та політичної психології АПН України 5–12 жовтня 2009 р. Ці дані порівнюються з попередніми “зрізами” моніторингових циклів, які постійно здійснює інститут.

Для науковців, працівників ЗМІ, представників громадськості.

У проведенні дослідження, опрацюванні його даних та підготовці матеріалів бюлетеня взяли участь: *Л. П. Булах, Л. В. Григоровська, Л. М. Калачнікова, Т. А. Кузьменко, М. О. Литвин, М. М. Слюсаревський, Л. П. Черниш.*

Адреса:

04070, м.Київ, вул. Андріївська, 15  
тел. 425-24-08 , 425-22-87  
факс. 425-45-56  
e-mail: [info@ispp.org.ua](mailto:info@ispp.org.ua)

При використанні матеріалів дослідження посилання на Інститут соціальної та політичної психології АПН України обов'язкове.

© Інститут соціальної та політичної психології АПН України, 2009

## З М І С Т

<b>Попередні зауваження .....</b>	<b>4–4</b>
<b>1. Електоральні наміри громадян України</b>	
<b>щодо президентських і парламентських виборів .....</b>	<b>5–27</b>
<i>Резюме.....</i>	<i>23–27</i>
<b>2. Проблемне поле української освіти: корупція,</b>	
<b>шкільні реформи, вступна кампанія.....</b>	<b>28–63</b>
<i>Резюме.....</i>	<i>57–63</i>

## ПОПЕРЕДНІ ЗАУВАЖЕННЯ

Масове опитування громадян, результати якого подаються нижче, було проведене 5 – 12 жовтня 2009 року за квотною вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років і старше. Опитано 2000 респондентів у 238 населених пунктах, з яких 101 – міський, 137 – сільські. Крім того, як і в попередні роки, за скороченим варіантом анкети в усіх регіонах було опитано 405 учнів 10–11 класів загальноосвітніх шкіл. Похибка основної вибірки становить 2,2%.

Для аналізу регіональних особливостей використано умовний поділ України на такі регіони:

- **Західний** (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області);
- **Центральний** (Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області, м. Київ);
- **Східний** (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області);
- **Південний** (АР Крим, Миколаївська, Одеська, Херсонська області).

Результати опитування у міру можливості порівнюються з попередніми “зрізами” відповідних моніторингових циклів.

## 1. Електоральні наміри громадян України щодо президентських і парламентських виборів

Розподіл відповідей на запитання *“Якби сьогодні відбувалися вибори Президента України, чи взяли б Ви участь у голосуванні?”*, у %

	Жовтень 2008 р.		Лютий 2009 р.		Червень 2009 р.		Жовтень 2009 р.	
однозначно так	34,9	71,2	38,8	72,8	36,9	71,9	37,9	74,2
скоріше так	36,3		34,0		35,0		36,3	
скоріше ні	10,8	19,9	10,8	17,6	10,0	17,9	8,2	18,2
однозначно ні	9,1		6,8		7,9		10,0	
важко відповісти	8,9		9,5		10,1		7,6	

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
Західний регіон	75,4	19,5	5,2
Центральний регіон	74,4	16,9	8,6
Східний регіон	74,1	18,9	7,0
Південний регіон	72,5	17,8	9,6

*Серед прихильників основних претендентів на перемогу у виборчих перегонах (на момент останнього опитування):*

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
прихильники В. Януковича	93,0	4,6	2,3
прихильники Ю. Тимошенко	94,2	4,5	1,3
прихильники А. Яценюка	93,3	2,7	4,0

*У віковому розрізі (на момент останнього опитування):*

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
18—29 років	75,8	17,9	6,4
30—55 років	72,0	19,4	8,5
56 років і більше	76,3	16,7	7,0

*За статтю (на момент останнього опитування):*

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
чоловіки	75,0	18,0	7,0
жінки	73,4	18,7	7,9

*За рівнем освіти (на момент останнього опитування):*

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
повна вища	81,0	13,5	5,5
неповна вища, середня спеціальна	74,0	19,3	6,7
повна середня	72,9	18,5	8,6
неповна середня	71,2	20,7	8,0

Розподіл відповідей на запитання “*За кого з перелічених нижче осіб Ви проголосували б на виборах Президента України, якби вони відбувалися сьогодні?*”, у %

	По вибірці в цілому				Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах (однозначно так + скоріше так)				Серед тих, хто має намір взяти участь і визначився з вибором			
	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.
Віктор Янукович	19,7	20,7	21,7	21,6	24,4	26,4	26,7	27,1	30,1	32,7	30,5	31,5
Юлія Тимошенко	18,2	15,3	15,0	15,7	21,3	17,7	17,6	20,0	26,2	21,9	20,1	23,2
Арсеній Яценюк	не було у списку	8,6	9,6	7,5	не було у списку	9,8	11,9	9,4	не було у списку	12,1	13,6	11,0
Петро Симоненко	6,0	4,0	4,3	4,9	7,6	4,7	5,3	6,0	9,4	5,8	6,1	6,9
Віктор Ющенко	4,9	2,9	3,2	3,0	6,3	3,0	4,0	3,7	7,8	3,7	4,6	4,3
Сергій Тигипко	не було у списку	не було у списку	1,2	2,9	не було у списку	не було у списку	1,5	3,1	не було у списку	не було у списку	1,7	3,6
Володимир Литвин	4,9	4,0	3,6	2,8	6,1	4,5	4,3	3,5	7,5	5,5	4,9	4,0
Олег Тягнибок	не було у списку	1,8	2,0	2,3	не було у списку	2,2	2,3	2,7	не було у списку	2,8	2,6	3,2
Леонід Кучма	не було у списку	не було у списку	1,7	1,4	не було у списку	не було у списку	2,0	1,2	не було у списку	не було у списку	2,2	1,3
Наталія Вітренко	3,0	1,8	0,9	1,4	3,7	2,2	1,1	1,6	4,6	2,7	1,2	1,9
Анатолій Гриценко	не було у списку	1,0	0,8	0,6	не було у списку	1,2	0,9	0,5	не було у списку	1,5	1,0	0,6
Інна Богословська	не було у списку	не було у списку	1,4	0,5	не було у списку	не було у списку	1,5	0,5	не було у списку	не було у списку	1,7	0,6
Раїса Богатирьова	не було у списку	не було у списку	0,6	0,3	не було у списку	не було у списку	0,7	0,3	не було у списку	не було у списку	0,8	0,3
Валентина Семенюк-Самсоненко	не було у списку	не було у списку	0,4	0,3	не було у списку	не було у списку	0,4	0,2	не було у списку	не було у списку	0,4	0,2
Інший	4,3	2,5	1,0	0,7	4,8	2,3	0,9	0,6	6,0	2,8	1,1	0,7
Ще не знаю, вагаюся з вибором	17,9	20,7	14,0	15,9	18,7	19,3	12,4	13,9	—	—	—	—
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної кандидатури	9,9	7,3	8,9	8,0	6,9	5,3	5,5	5,7	8,5	6,6	6,3	6,6
Не пішов би на вибори	11,4	7,8	9,0	10,3	—	—	—	—	—	—	—	—

У регіональному розрізі (у % до кількості опитаних жителів регіону, на момент останнього опитування)

	Західний регіон	Централь- ний регіон	Східний регіон	Південний регіон
Віктор Янукович	6,0	14,0	33,8	32,0
Юлія Тимошенко	25,6	22,5	7,2	6,5
Арсеній Яценюк	12,5	7,4	4,4	8,2
Петро Симоненко	1,0	2,7	9,0	5,4
Віктор Ющенко	4,7	5,1	0,9	0,3
Сергій Тигипко	3,4	3,5	1,7	3,4
Володимир Литвин	2,1	3,9	1,4	4,1
Олег Тягнибок	7,3	2,0	0,5	0,3
Леонід Кучма	1,0	1,2	1,7	1,7
Наталія Вітренко	0,3	1,1	2,5	1,0
Анатолій Гриценко	0,5	0,9	–	1,0
Інна Богословська	–	0,6	0,6	0,7
Раїса Богатирьова	–	0,5	0,2	0,7
Валентина Семенюк-Самсоненко	–	0,9	–	–
Інший	0,5	1,2	0,3	0,3
Ще не знаю, вагаюся з вибором	18,3	12,8	16,5	19,4
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної кандидатури	9,4	9,0	7,2	5,4
Не пішов би на вибори	7,3	10,7	12,1	9,5

У віковому розрізі (у % до кількості опитаних представників певного віку, на момент останнього опитування):

	18—29 років	30—55 років	56 років і більше
Віктор Янукович	20,3	21,9	21,9
Юлія Тимошенко	17,4	15,6	14,9
Арсеній Яценюк	9,8	8,4	4,9
Петро Симоненко	1,2	2,5	10,6
Віктор Ющенко	2,9	3,9	1,6
Сергій Тигипко	1,7	3,0	3,4
Володимир Литвин	1,5	3,3	2,8
Олег Тягнибок	2,7	1,8	2,7
Леонід Кучма	2,4	1,2	1,1
Наталія Вітренко	1,7	1,2	1,4
Анатолій Гриценко	0,5	0,4	0,8
Інна Богословська	–	0,5	0,8
Раїса Богатирьова	–	0,2	0,6
Валентина Семенюк-Самсоненко	–	0,5	0,2
Інший	0,7	0,6	0,6
Ще не знаю, вагаюся з вибором	16,6	15,8	16,1
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної кандидатури	8,8	8,7	6,4
Не пішов би на вибори	11,7	10,5	9,2

За статтю (у % до кількості опитаних представників певної статі, на момент останнього опитування):

	Чоловіки	Жінки
Віктор Янукович	20,3	22,7
Юлія Тимошенко	14,8	16,4
Арсеній Яценюк	8,0	7,1
Петро Симоненко	6,2	3,7
Віктор Ющенко	2,2	3,5
Сергій Тигипко	3,1	2,7
Володимир Литвин	3,5	2,1
Олег Тягнибок	3,1	1,5
Леонід Кучма	2,0	0,9
Наталія Вітренко	1,1	1,6
Анатолій Гриценко	0,3	0,7
Інна Богословська	0,3	0,6
Раїса Богатирьова	0,1	0,5
Валентина Семенюк-Самсоненко	0,2	0,4
Інший	0,3	0,9
Ще не знаю, вагаюся з вибором	16,4	15,8
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної кандидатури	7,6	8,4
Не пішов би на вибори	10,3	10,5

За рівнем освіти (у % до кількості опитаних представників певного освітнього рівня, на момент останнього опитування):

	<b>Повна вища</b>	<b>Неповна вища, середня спеціальна</b>	<b>Повна середня</b>	<b>Неповна середня</b>
Віктор Янукович	17,7	22,0	21,8	23,3
Юлія Тимошенко	17,1	18,2	14,4	15,3
Арсеній Яценюк	11,9	8,9	6,5	4,7
Петро Симоненко	3,4	3,5	5,4	6,7
Віктор Ющенко	4,0	3,5	2,9	1,4
Сергій Тигипко	3,7	2,4	2,6	3,1
Володимир Литвин	2,1	2,2	3,2	2,8
Олег Тягнибок	3,7	1,8	2,4	1,4
Леонід Кучма	1,2	1,6	1,6	1,1
Наталія Вітренко	1,2	0,9	1,6	1,7
Анатолій Гриценко	0,3	0,7	0,6	0,6
Інна Богословська	0,6	0,2	0,8	–
Раїса Богатирьова	–	0,4	0,5	–
Валентина Семенюк-Самсоненко	–	0,4	0,4	0,3
Інший	0,9	1,1	0,4	0,6
Ще не знаю, вагаюся з вибором	16,8	13,1	16,3	17,5
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної кандидатури	7,6	8,4	8,0	7,8
Не пішов би на вибори	7,6	10,6	10,6	11,9

Розподіл відповідей на запитання *“За кого б Ви проголосували, якби у 2-й тур виборів Президента України вийшли перелічені нижче політичні діячі?”*, у %

• *Ю. Тимошенко і В. Янукович*

	По вибірці в цілому				Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах			
	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.
за Ю. Тимошенко	28,1	27,5	25,1	25,9	38,2	35,7	34,3	34,1
за В. Януковича	28,9	32,9	31,7	30,8	39,2	42,6	43,3	40,5
важко відповісти	16,6	16,7	16,4	19,3	22,5	21,7	22,4	25,4
не пішов би голосувати	26,4	22,9	26,8	24,1	–	–	–	–

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	За Ю. Тимошенко	За В. Януковича	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	47,8	10,8	18,0	23,4
Центральний регіон	34,5	19,1	23,6	22,8
Східний регіон	11,8	49,4	15,3	23,5
Південний регіон	9,3	41,4	20,3	29,0

*Розподіл голосів, відданих за А. Яценюка у I турі (на момент останнього опитування):*

- за Ю. Тимошенко ..... 28,8
- за В. Януковича ..... 13,7
- важко відповісти..... 24,7
- не пішов би голосувати ..... 32,9

• *Ю. Тимошенко і А. Яценюк*

	По вибірці в цілому			Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах		
	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.
за Ю. Тимошенко	24,1	23,0	23,4	35,0	35,8	36,0
за А. Яценюка	21,8	20,2	16,4	31,6	31,6	25,2
важко відповісти	23,0	20,9	25,3	33,4	32,6	38,8
не пішов би голосувати	31,1	35,9	34,9	–	–	–

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	За Ю. Тимошенко	За А. Яценюка	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	34,1	25,5	22,3	18,0
Центральний регіон	31,4	15,4	28,4	24,8
Східний регіон	14,5	13,9	22,0	49,6
Південний регіон	10,8	12,5	29,3	47,4

Розподіл голосів, відданих за В. Януковича у I турі (на момент останнього опитування):

- за Ю. Тимошенко ..... 5,9
- за А. Яценюка ..... 14,3
- важко відповісти..... 27,0
- не пішов би голосувати..... 52,8

• **В. Янукович і А. Яценюк**

	По вибірці в цілому			Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах		
	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.
за В. Януковича	32,7	32,0	31,6	41,4	43,3	43,2
за А. Яценюка	26,6	22,7	17,8	33,7	30,7	24,3
важко відповісти	19,7	19,3	23,8	25,0	26,1	32,5
не пішов би голосувати	21,0	25,9	26,9	–	–	–

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	За В. Януковича	За А. Яценюка	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	9,7	36,5	24,4	29,5
Центральний регіон	22,9	19,7	31,3	26,1
Східний регіон	49,7	7,7	16,5	26,2
Південний регіон	39,4	11,5	22,0	27,2

Розподіл голосів, відданих за Ю. Тимошенко у I турі (на момент останнього опитування):

- за В. Януковича ..... 9,9
- за А. Яценюка ..... 25,5
- важко відповісти..... 35,4
- не пішов би голосувати..... 29,1

• *Ю. Тимошенко і В. Ющенко*

	По вибірці в цілому				Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах			
	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.
за Ю. Тимошенко	31,1	30,1	26,9	28,7	53,3	53,9	48,6	49,8
за В. Ющенка	7,6	5,9	6,8	5,3	13,0	10,6	12,2	9,2
важко відповісти	19,6	19,8	21,7	23,6	33,7	35,5	39,2	41,0
не пішов би голосувати	41,8	44,2	44,6	42,4	–	–	–	–

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	За Ю. Тимошенко	За В. Ющенка	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	43,8	10,6	19,5	26,1
Центральний регіон	35,4	7,2	27,7	29,6
Східний регіон	18,1	1,8	21,4	58,8
Південний регіон	16,6	1,7	24,6	57,1

• *Ю. Тимошенко і В. Литвин*

	По вибірці в цілому		Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах	
	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.
за Ю. Тимошенко	24,0	26,8	37,6	42,2
за В. Литвина	18,4	11,9	28,7	18,8
важко відповісти	21,6	24,8	33,7	39,0
не пішов би голосувати	36,1	36,6	–	–

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	За Ю. Тимошенко	За В. Литвина	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	42,0	8,6	22,9	26,4
Центральний регіон	36,0	11,6	24,8	27,5
Східний регіон	15,0	13,1	24,6	47,4
Південний регіон	12,1	14,2	27,3	46,4

• *В. Ющенко і Л. Кучма*

	По вибірці в цілому		Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах	
	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.
за В. Ющенка	10,5	9,8	20,7	19,2
за Л. Кучму	17,5	13,3	34,5	26,0
важко відповісти	22,8	28,1	44,8	54,9
не пішов би голосувати	49,1	48,9	–	–

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	За В. Ющенка	За Л. Кучму	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	18,3	6,7	24,5	50,5
Центральний регіон	14,3	13,0	36,6	36,1
Східний регіон	2,9	16,5	22,3	58,3
Південний регіон	3,8	15,3	26,1	54,7

• *В. Ющенко і В. Литвин*

	По вибірці в цілому		Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах	
	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.
за В. Ющенка	8,8	8,1	15,3	14,5
за В. Литвина	23,5	18,1	40,9	32,3
важко відповісти	25,1	29,8	43,8	53,2
не пішов би голосувати	42,7	43,9	–	–

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	За В. Ющенка	За В. Литвина	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	14,9	16,5	27,9	40,7
Центральний регіон	11,9	17,8	37,1	33,2
Східний регіон	2,4	19,4	23,8	54,4
Південний регіон	3,1	18,2	29,0	49,7

• *В. Ющенко і В. Янукович*

	По вибірці в цілому				Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах			
	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.
за В. Ющенка	12,8	10,4	10,1	10,3	19,5	15,9	15,3	15,1
за В. Януковича	33,4	37,0	35,9	34,5	50,7	56,9	54,1	50,8
важко відповісти	19,7	17,7	20,3	23,1	29,9	27,2	30,6	34,0
не пішов би голосувати	34,1	34,9	33,7	32,2	–	–	–	–

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	За В. Ющенка	За В. Януковича	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	21,0	12,1	25,1	41,8
Центральний регіон	14,8	25,1	30,2	29,9
Східний регіон	2,0	53,1	15,6	29,2
Південний регіон	4,5	42,9	21,1	31,5

• *В. Ющенко і А. Яценюк*

	По вибірці в цілому			Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах		
	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.
за В. Ющенка	6,2	7,5	7,4	10,2	13,2	12,7
за А. Яценюка	28,3	24,9	21,1	46,6	43,9	36,4
важко відповісти	26,2	24,3	29,4	43,2	42,9	50,8
не пішов би голосувати	39,3	43,3	42,2	–	–	–

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	За В. Ющенка	За А. Яценюка	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	10,8	34,8	23,5	31,0
Центральний регіон	11,5	19,6	36,2	32,8
Східний регіон	2,9	16,8	25,1	55,2
Південний регіон	3,5	16,0	31,0	49,5

• *В. Янукович і В. Литвин*

	По вибірці в цілому		Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах	
	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.
за В. Януковича	32,2	31,1	46,2	45,1
за В. Литвина	15,9	13,5	22,9	19,5
важко відповісти	21,6	24,4	31,0	35,4
не пішов би голосувати	30,3	30,9	–	–

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	За В. Януковича	За В. Литвина	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	9,7	19,9	29,3	41,1
Центральний регіон	21,9	19,0	29,9	29,2
Східний регіон	49,9	6,1	16,4	27,5
Південний регіон	37,9	9,3	23,4	29,3

• *А. Яценюк і В. Литвин*

	По вибірці в цілому	Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах
за А. Яценюка	17,5	28,0
за В. Литвина	14,3	22,9
важко відповісти	30,6	49,0
не пішов би голосувати	37,6	–

У регіональному розрізі:

	За А. Яценюка	За В. Литвина	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	30,8	10,5	29,8	29,0
Центральний регіон	17,3	17,3	36,0	29,4
Східний регіон	12,0	13,6	25,6	48,7
Південний регіон	12,5	13,9	30,2	43,4

Розподіл відповідей на запитання *“Якби сьогодні проходили вибори до Верховної Ради України, чи взяли б Ви участь у голосуванні?”*, у %

	Жовтень 2008 р.		Лютий 2009 р.		Червень 2009 р.		Жовтень 2009р.	
однозначно так	23,0	52,8	26,5	60,5	33,0	68,6	32,7	69,6
скоріше так	29,8		34,0		35,6		36,9	
скоріше ні	17,2	36,1	16,0	28,8	11,7	21,4	12,0	22,7
однозначно ні	18,9		12,8		9,7		10,7	
важко відповісти	11,1		10,8		10,0		7,7	

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
Західний регіон	69,9	24,2	6,0
Центральний регіон	68,2	23,0	8,8
Східний регіон	71,7	20,8	7,5
Південний регіон	67,2	24,5	8,3

*Серед прихильників провідних політичних сил (на момент останнього опитування):*

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
прихильники Партії регіонів	89,2	7,4	3,4
прихильники Блоку Юлії Тимошенко	90,0	5,8	4,2
прихильники Блоку Арсенія Яценюка “Фронт змін”	86,5	9,0	4,5

*У віковому розрізі (на момент останнього опитування):*

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
18—29 років	68,5	25,7	5,9
30—55 років	67,3	24,5	8,1
56 років і більше	73,4	18,2	8,3

*За статтю (на момент останнього опитування):*

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
чоловіки	70,7	22,0	7,2
жінки	68,4	23,5	8,0

*За рівнем освіти (на момент останнього опитування):*

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
повна вища	74,9	19,9	5,2
неповна вища, середня спеціальна	66,4	27,4	6,2
повна середня	69,2	22,1	8,6
неповна середня	69,3	20,8	10,0

Розподіл відповідей на запитання “*За яку з перелічених нижче політичних сил Ви проголосували б сьогодні на виборах до Верховної Ради України?*”, у %

	По вибірці в цілому				Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах (однозначно так + скоріше так)				Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах і визначився з вибором			
	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2009р.
Партія регіонів (В. Янукович)	19,6	21,4	21,8	20,5	27,0	23,0	28,1	26,2	30,6	28,6	31,5	30,1
Блок Юлії Тимошенко (Ю. Тимошенко)	17,9	15,7	14,9	15,5	21,9	17,9	18,3	20,1	24,8	22,3	20,5	23,2
Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін” (А. Яценюк)	2,8	7,9	9,8	7,9	3,8	8,2	11,9	9,7	4,3	10,2	13,3	11,2
Комуністична партія України (П. Симоненко)	6,2	6,0	5,6	5,5	8,8	7,4	7,4	7,0	10,0	9,2	8,3	8,1
Блок Литвина (В. Литвин)	4,8	4,7	3,7	3,2	6,3	6,1	4,7	4,0	7,2	7,5	5,2	4,6
Блок Віктора Ющенка “Наша Україна” (В. Ющенко)	4,5	3,2	2,9	2,7	6,7	4,5	3,6	3,4	7,6	5,6	4,0	3,9
Всеукраїнське об’єднання “Свобода” (О. Тягнибок)	2,2	2,5	2,8	2,5	3,3	3,1	3,1	3,2	3,7	3,8	3,5	3,7
Прогресивна соціалістична партія України (Н. Вітренко)	1,6	0,6	0,8	1,5	1,7	0,4	0,9	1,8	2,0	0,5	1,0	2,1
Соціалістична партія України (О. Мороз)	1,4	1,4	1,2	0,9	1,6	1,6	1,2	1,1	1,9	2,0	1,3	1,2
Партія зелених України (В. Костерін)	0,8	0,9	1,2	0,8	0,8	1,1	1,2	0,9	0,9	1,3	1,3	1,1
Блок Леоніда Черновецького (Л. Черновецький)	1,2	1,4	1,2	0,5	1,1	1,1	1,3	0,6	1,2	1,4	1,5	0,7
Громадський рух “За Україну!” (В. Кириленко)	не було у списку	не було у списку	0,7	0,5	не було у списку	не було у списку	0,6	0,4	не було у списку	не було у списку	0,7	0,4
Партія “Єдиний центр” (В. Балоба)	0,6	0,3	0,8	0,4	0,8	0,4	1,0	0,4	0,9	0,4	1,1	0,5
Інша партія (блок)	0,9	0,6	0,6	1,0	1,0	0,3	0,4	1,1	1,1	0,3	0,5	1,2
Ще не знаю, вагаюся з вибором	13,8	17,8	13,0	14,8	11,7	19,4	10,8	13,1	–	–	–	–
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної партії (блоку)	7,4	7,6	8,5	9,3	3,3	5,5	5,6	7,0	3,8	6,9	6,3	8,1
Не пішов би на вибори	14,5	8,1	10,6	12,7	–	–	–	–	–	–	–	–

У регіональному розрізі (у % до кількості опитаних жителів регіону, на момент останнього опитування)

	Західний регіон	Централь- ний регіон	Східний регіон	Південний регіон
Партія регіонів	4,4	12,8	33,8	29,3
Блок Юлії Тимошенко	23,9	22,5	7,3	7,1
Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін”	13,8	8,0	4,3	7,8
Комуністична партія України	1,8	3,9	9,0	5,8
Блок Литвина	2,6	4,7	1,5	4,4
Блок Віктора Ющенка “Наша Україна”	4,9	4,2	0,8	0,7
Всеукраїнське об’єднання “Свобода”	8,3	1,8	0,6	0,3
Прогресивна соціалістична партія України	0,3	0,8	2,9	1,4
Соціалістична партія України	0,3	1,4	0,9	0,3
Партія зелених України	0,8	0,9	0,9	0,3
Блок Леоніда Черновецького	0,3	1,1	–	0,7
Громадський рух “За Україну!”	0,3	0,9	0,3	–
Партія “Єдиний центр”	–	0,6	0,3	0,3
Інша партія (блок)	1,6	1,1	0,5	1,0
Ще не знаю, вагаюся з вибором	15,3	12,2	15,1	20,4
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної партії (блоку)	11,4	10,4	7,2	8,5
Не пішов би на вибори	10,1	12,7	14,8	11,6

У віковому розрізі (у % до кількості опитаних представників певного віку, на момент останнього опитування):

	18—29 років	30—55 років	56 років і більше
Партія регіонів	19,5	20,7	20,8
Блок Юлії Тимошенко	16,8	15,8	14,3
Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін”	10,5	8,8	4,8
Комуністична партія України	1,5	2,9	11,8
Блок Литвина	2,0	3,4	3,7
Блок Віктора Ющенка “Наша Україна”	2,0	3,4	2,2
Всеукраїнське об’єднання “Свобода”	3,2	1,9	2,8
Прогресивна соціалістична партія України	1,7	0,8	2,2
Соціалістична партія України	–	1,0	1,2
Партія зелених України	1,0	0,7	0,8
Блок Леоніда Черновецького	–	0,6	0,6
Громадський рух “За Україну!”	–	0,8	0,2
Партія “Єдиний центр”	0,2	0,4	0,3
Інша партія (блок)	0,5	0,5	1,9
Ще не знаю, вагаюся з вибором	15,4	15,3	14,3
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної партії (блоку)	11,5	9,3	7,8
Не пішов би на вибори	14,4	13,7	10,3

За статтю (у % до кількості опитаних представників певної статі, на момент останнього опитування):

	Чоловіки	Жінки
Партія регіонів	19,9	21,0
Блок Юлії Тимошенко	13,8	16,9
Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін”	8,4	7,5
Комуністична партія України	6,9	4,2
Блок Литвина	3,7	2,8
Блок Віктора Ющенка “Наша Україна”	2,2	3,0
Всеукраїнське об’єднання “Свобода”	3,4	1,6
Прогресивна соціалістична партія України	1,2	1,7
Соціалістична партія України	0,7	1,0
Партія зелених України	0,9	0,7
Блок Леоніда Черновецького	0,4	0,5
Громадський рух “За Україну!”	0,4	0,5
Партія “Єдиний центр”	0,1	0,6
Інша партія (блок)	1,0	0,9
Ще не знаю, вагаюся з вибором	15,4	14,5
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної партії (блоку)	9,3	9,3
Не пішов би на вибори	12,1	13,4

За рівнем освіти (у % до кількості опитаних представників певного освітнього рівня, на момент останнього опитування):

	Повна вища	Неповна вища, середня спеціальна	Повна середня	Неповна середня
Партія регіонів	17,5	19,2	21,1	22,8
Блок Юлії Тимошенко	16,9	17,9	13,9	15,9
Блок Арсенія Яценюка "Фронт змін"	12,6	10,2	7,0	3,3
Комуністична партія України	2,5	4,4	5,9	8,5
Блок Литвина	2,5	2,4	4,0	3,0
Блок Віктора Ющенка "Наша Україна"	3,1	3,5	2,3	2,2
Всеукраїнське об'єднання "Свобода"	4,0	2,0	2,4	1,9
Прогресивна соціалістична партія України	1,2	1,1	1,8	1,4
Соціалістична партія України	–	0,9	1,0	1,4
Партія зелених України	0,9	0,2	1,0	1,1
Блок Леоніда Черновецького	0,9	0,2	0,5	0,5
Громадський рух "За Україну!"	0,9	0,4	0,5	–
Партія "Єдиний центр"	0,9	0,2	0,2	0,3
Інша партія (блок)	1,2	1,3	0,7	0,5
Ще не знаю, вагаюся з вибором	15,0	13,5	15,0	15,7
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної партії (блоку)	8,0	8,8	10,2	9,1
Не пішов би на вибори	12,0	13,7	12,6	12,4

## *Резюме*

- З наближенням виборів Президента України частка громадян, які тією чи іншою мірою схильні взяти участь у голосуванні, має тенденцію до зростання: якщо рік тому вона становила 71,2 %, то нині – 74,2 %. При цьому рівень електоральної активності в усіх регіонах обіцяє бути майже однаковим (Захід – 75,4 %, Центр – 74,4 %, Схід – 74,1 %, Південь – 72,5 %). Деяко нижчої активності можна очікувати від представників середньої вікової групи (30–55 років) – з них мають намір голосувати 72 %, тоді як у молодшій групі (18–29 років) – 75,8 %, у старшій (56 років і більше) – 76,3 %. Очікувана електоральна активність практично не залежить від статі респондентів, але різниться за рівнем освіти, зростаючи з його підвищенням (серед респондентів з неповною середньою освітою – 71,2 %, з повною вищою – 81 %). Найвищий рівень електоральної мобілізованості демонструють прихильники основних претендентів на пост глави держави: В. Януковича – 93 %, А. Яценюка – 93,3 %, Ю. Тимошенко – 94,2 %,.

- Якби вибори Президента України відбулися на момент останнього опитування, голоси виборців, більш чи менш схильних до участі в голосуванні, розподілилися б так: **Віктор Янукович – 27,1 %, Юлія Тимошенко – 20 %, Арсеній Яценюк – 9,4 %, Петро Симоненко – 6 %, Віктор Ющенко – 3,7 %, Володимир Литвин – 3,5 %, Сергій Тигипко – 3,1 %**. Усі інші кандидати, включені до списку, разом отримали б 7,6 % і розташувалися в такому порядку: Олег Тягнибок – 2,7 %, Наталія Вітренко – 1,6 %, Леонід Кучма – 1,2 %, Інна Богословська та Анатолій Гриценко – по 0,5 %, Раїса Богатирьова – 0,3 %, Валентина Семенюк-Самсоненко – 0,2 %, інші (дописані респондентами) – 0,6 %. Вагаються з вибором 13,9 % активного електорату, мають намір голосувати проти всіх – 5,7 %.

- Незважаючи на те, що головні претенденти на президентську посаду вже тривалий час ведуть повномасштабну виборчу кампанію, можна говорити лише про слабо виражені тенденції зростання обсягу їхніх електоратів. Більшою мірою це стосується Ю. Тимошенко (за останні три місяці приріст її активних прихильників становить 2,4 %), меншою мірою – В. Януковича (приріст становить менш як піввідсотка). Натомість почав знижуватися передвиборний рейтинг А. Яценюка (у лютому 2009 р. в нього було 9,8 % активних прихильників, у червні 2009 р. – 11,9 %, у жовтні 2009 р. – 9,4 %). Особливо помітних втрат зазнав А. Яценюк у Західному регіоні, що є його головною електоральною базою. Частка симпатиків лідера “Фронту змін” серед опитаних жителів тут за три місяці зменшилася з 16,3 % до 12,5 %. Обсяг його електорату скоротився і в інших регіонах. Схоже, висловлений нами в липні ц. р. сумнів щодо наявності в А. Яценюка перспективи наздогнати, а тим більше

випередити лідерів виборчих перегонів дістає підтвердження\*. Він та деякі інші претенденти можуть тією чи іншою мірою в першому турі вплинути на співвідношення між набраними В. Януковичем і Ю. Тимошенко частками голосів виборців, але не мають шансів відтіснити когось із них на третє місце. При цьому жоден із головних претендентів на президентський пост не зможе досягти мети одним ривком, повернути на свій бік більш як половину виборців уже в першому турі. Отже, **майбутні вибори Президента України майже неминуче проходять у два тури.**

- У першому турі виборів Віктор Янукович може розраховувати на голоси 6 % усього загалу виборців Західного регіону (у червні 2009 р. частка його симпатиків становила тут 7,1 %), 14 % – Центрального (у червні було 9,5 %), 33,8 % – Східного (було 39,5 %), 32 % – Південного (було 29 %). Юлія Тимошенко останнім часом збільшила перевагу на Заході, повернувши частину своїх прихильників в основному з електорату А. Яценюка, і може розраховувати тут на підтримку 25,6 % громадян (у червні було 21,9 %). У Центрі вона теж лідирує з 22,5 % (19,5 %), але відстає від В. Януковича на Сході – 7,2 % (7,7 %) і Півдні, де за останні місяці зазнала значних втрат – 6,5 % (12,1 %).

- У разі виходу в другий тур президентських виборів найбільш імовірних претендентів, а саме Віктора Януковича і Юлії Тимошенко, кращі шанси на перемогу мав би В. Янукович, за якого віддали б голоси 40,5 % тих виборців, які мають намір взяти участь у голосуванні (у червні 2009 року він міг розраховувати на голоси 43,3 % активного електорату). На користь Юлії Тимошенко вибір зробили б 34,1 %, з червня 2009 р. цей показник не змінився. При цьому за Ю. Тимошенко проголосував би кожний третій прихильник А. Яценюка, а за В. Януковича – тільки кожний десятий. Майже четверта частина (24,7 %) електорату А. Яценюка не визначила своєї позиції на другий тур, ще більше (32,9 %) в разі поразки А. Яценюка в першому турі не візьме участі в голосуванні взагалі.

- Якби у другому турі виборів пару Юлії Тимошенко всупереч результатам останнього опитування склав Арсеній Яценюк, його шанси обійняти президентський пост були б набагато меншими, ніж у лідерки БЮТ. За Ю. Тимошенко проголосувало б 36% активного електорату, за А. Яценюка – 25,2%, хоч до Ю. Тимошенко перетекло б набагато менше голосів прихильників В. Януковича, ніж до А. Яценюка (5,9 % проти 14,3 %). Три місяці тому (червень) розрив між Ю. Тимошенко і А. Яценюком був суттєво меншим (35,8% проти 31,6%), а шанси перемогти – майже рівними.

\* Див.: Україна – 2009: національні символи, соціальна напруженість, електоральні наміри: Інформаційний бюлетень. Липень, 2009 / За ред. М. М. Слюсаревського; Упоряд. Л. П. Черниш. – К., 2009. – С. 69–70.

За виходу в другий тур Віктора Януковича і Арсенія Яценюка безперечну перевагу отримав би Янукович (43,2% проти 24,3%), у червні ця перевага була меншою (43,3% проти 30,7%). Не допомагає А. Яценюку і перетікання до нього в цьому разі значно більшої частки електорату Ю. Тимошенко, ніж до В. Януковича (25,5% проти 9,9%).

В інших гіпотетичних парах другого туру Віктор Янукович і Юлія Тимошенко перемогли б усіх можливих суперників, а Віктор Ющенко зазнав би поразки не тільки від них, а й від А. Яценюка, В. Литвина і навіть Л. Кучми.

- Звертає на себе увагу велика кількість респондентів, які не визначилися на другий тур голосування. Навіть якщо в ньому змагатимуться найбільш імовірні претенденти, тобто Юлія Тимошенко і В. Янукович, 19,3% виборців ще не знають, за кого голосуватимуть, 24,1% не збираються йти на вибори. А якби в другий тур непередбачувано вийшла інша пара, невизначеність, а також небажання голосувати були б ще більшими.

- **Сповільнилося зростання частки громадян, тією чи іншою мірою готових взяти участь у голосуванні на парламентських виборах у разі їх призначення.** Так, якщо за період лютого–червня 2009 р. ця частка зросла з 60,5% до 68,6%, то після червня – лише до 69,6%. Майже однаковий рівень очікуваної електоральної активності властивий жителям усіх регіонів і прихильникам провідних політичних сил (у регіонах він близький до 70%, у прихильників БЮТ і Партії регіонів – до 90%). Найвищу електоральну активність зафіксовано серед респондентів з вищою освітою – 74,9% і громадян старшої вікової групи – 73,4%. Істотної залежності електоральної активності від статі респондентів не виявлено.

- **Якби вибори до Верховної Ради України відбувалися на момент опитування, серед активного електорату (тих громадян, що тією чи іншою мірою схильні взяти участь у голосуванні) достатню для подолання 3-відсоткового бар'єру кількість голосів отримали б: Партія регіонів – 26,2 %, Блок Юлії Тимошенко – 20,1 %, Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін” – 9,7 %, Комуністична партія України – 7%, Блок Литвина – 4 %, Блок Віктора Ющенко “Наша Україна” – 3,4 %, Всеукраїнське об'єднання “Свобода” – 3,2 %.** Прогресивну соціалістичну партію України підтримали б 1,8 % виборців, які візьмуть участь у голосуванні, Соціалістичну партію України – 1,1 %, Партію зелених України – 0,9 %, Блок Леоніда Черновецького – 0,6 %, Громадський рух “За Україну!” і партію “Єдиний центр” – по 0,4 %. Інші політичні сили набирають разом 1,1 % голосів. Ще не визначилися з вибором 13,1 % опитаних, вирішили голосувати проти всіх – 7 %.

- Порівняно з попереднім опитуванням (червень–липень 2009 року) **дещо скоротився розрив у рівні електоральної підтримки провідних політичних сил.** Партію регіонів сьогодні підтримує 26,2 % активного електорату (у червні рівень її підтримки сягав 28,1 %). У той же час БЮТ збільшив частку своїх прихильників з 18,3 % до 20,1 %, але ще не досяг відмітки, зафіксованої в жовтні 2008 р. (21,9 %). Блок Арсенія Яценюка, що свого часу приголомшив політичних конкурентів стрімким зростанням свого електорату, нині спустився нижче рівня, досягнутого в червні (9,7 % проти 11,9 %). Звертає на себе увагу стійкість електорату ВО “Свобода”, яке протягом року не опускається нижче прохідного бар’єру (жовтень 2008 р. – 3,3 %, лютий 2009 р. – 3,1 %, червень 2009 р. – 3,1 %, жовтень 2009 р. – 3,2 %).

- У регіональному розрізі симпатії електорату розподіляються між партіями і блоками таким чином:

- Східний регіон, як і раніше, віддає перевагу Партії регіонів, що має серед опитаних жителів 33,8 % своїх прихильників (у червні 2009 р. – 41,6 %). Зменшення прихильників ПР (на 7,8 %) відбулося за рахунок збільшення частки тих, хто вагається з вибором, та партій, які не долають 3-відсоткового бар’єру. На другому місці за часткою симпатиків іде Комуністична партія України (9 % проти 9,4 % у червні), на третьому – БЮТ (7,3 % проти 7,5 %). Збільшив своє відставання від БЮТ Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін” (4,3 % проти 5,7 % у червні);

- у Центральному регіоні попереду Блок Юлії Тимошенко (22,5 % проти 21,2 % у червні). Друге місце тут повернула собі Партія регіонів (12,8 % проти 9,8 % у червні), відтіснивши на третю позицію Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін” (8 % проти 10,4 % у червні). Далі йдуть Блок Литвина (4,7 % проти 5,3 %), Блок Віктора Ющенка “Наша Україна” (4,2 %, як і у червні), КПУ (3,9 % проти 3,5 %). ВО “Свобода” з червня спустилася нижче 3-відсоткової відмітки (1,8 % проти 3,2 %);

- на Півдні зміцнила лідерські позиції Партія регіонів (29,3 % проти 26 % у червні), значно збільшивши тут відрив від переслідувачів. Друге місце сьогодні належить Блоку Арсенія Яценюка (7,8 % проти 8,9 % у червні), який хоч і зазнав втрат, але обійшов Блок Юлії Тимошенко, втрати якої у цьому регіоні за останні місяці виявилися більш суттєвими (7,1 % проти 13 % станом на червень ц. р.);

- у Західному регіоні Блок Юлії Тимошенко не тільки посилив своє домінування (23,9 % симпатиків проти 18,1 % у червні), а й відсунув на безпечну відстань Блок Арсенія Яценюка (13,8 % прихильників проти 16,3 % у червні). Міцніють позиції тут і у ВО “Свобода” (8,3 % проти 7,6 %). Далі йдуть Партія регіонів (4,4 % проти 6,1 %), Блок Віктора Ющенка “Наша Україна” (4,9 % проти 5,1 %). Блок Литвина не втримався в регіоні над 3-відсотковим бар’єром (2,6 % проти 3,6 %), а КПУ віддалилася від “прохідної” відмітки (1,8 % проти 2,3 %).

- Серед прихильників Партії регіонів і БЮТ майже однаково представлено всі три вікові групи респондентів. Рівень підтримки блоків Юлії Тимошенко і Арсенія Яценюка зростає зі зменшенням віку опитаних. Серед симпатиків КПУ традиційно переважають люди старшого віку. Зі зниженням освітнього рівня респондентів зростає підтримка Партії регіонів і КПУ.

- Результати опитування доводять, що головну роль у наступному складі Верховної Ради України відіграватимуть представники тих же самих політичних сил, що і в нинішньому, тобто Партії регіонів і Блоку Юлії Тимошенко. Надії на те, що парламент докорінно оновиться, не мають під собою достатніх підстав. Змінюватися, шукати шляхи до компромісу, узгодження позицій, до співпраці в інтересах України мають політики, представлені в найбільш потужних партіях. Без порозуміння між Партією регіонів і БЮТ та їхніми лідерами життєдіяльний парламент і далі уявляється неможливим.

## 2. Проблемне поле української освіти: корупція, шкільні реформи, вступна кампанія

Розподіл відповідей на запитання *“Першого вересня, як і щороку, розпочалися заняття в загальноосвітніх школах та інших навчальних закладах. Як Ви оцінюєте стан їх підготовки до нового навчального року?”* (у %)

	Вересень 2003 р.		Вересень 2004 р.		Вересень 2005 р.		Вересень 2006 р.		Вересень 2007 р.		Жовтень 2008 р.		Жовтень 2009 р.	
цілком позитивно	2,7	22,7	9,9	40,0	6,4	36,5	4,5	33,1	7,3	40,9	8,1	41,0	8,4	40,5
скоріше позитивно	20,0		30,1		30,1		28,6		33,6		32,9		32,1	
скоріше негативно	33,8	48,6	20,9	26,9	21,7	27,3	22,8	30,1	15,0	18,6	19,8	25,8	17,5	22,8
зовсім негативно	14,8		6,0		5,6		7,3		3,6		6,0		5,3	
мені це байдуже	4,1		6,4		5,1		5,7		7,9		8,1		9,8	
важко відповісти	24,6		26,7		31,1		31,2		32,6		25,0		26,9	

Оцінка стану підготовки закладів освіти до нового навчального року окремими категоріями респондентів (на момент останнього опитування):

	Респонденти, в сім'ях яких є учні або студенти		Респонденти, в сім'ях яких немає учнів і студентів		Студенти, учні ПТНЗ		Учні ЗОШ		Працівники освіти	
цілком позитивно	8,8	44,1	6,7	33,5	14,7	47,1	25,6	69,1	9,9	50,6
скоріше позитивно	35,3		26,8		32,4		43,5		40,7	
скоріше негативно	22,0	27,5	11,3	15,6	15,7	23,5	16,2	19,4	25,9	30,8
зовсім негативно	5,5		4,3		7,8		3,2		4,9	
мені це байдуже	6,2		15,5		9,8		5,0		2,5	
важко відповісти	22,3		35,4		19,6		6,5		16,0	

**Довідково.** Відповіді на запитання *“Чи є у Вашій сім'ї (в сім'ях Ваших батьків чи дітей) учні та/або студенти?”* розподілилися таким чином (у %):

- так, є .....58,0
- ні, немає .....36,9
- я сам студент (учень) .....5,2

*Оцінка стану підготовки закладів освіти до нового навчального року прихильниками основних претендентів на перемогу у виборчих перегонях (на момент останнього опитування):*

	<b>Позитивно</b> (цілком позитивно + скоріше позитивно)	<b>Негативно</b> (скоріше негативно + цілком негативно)	<b>Мені це</b> <b>байдуже</b>	<b>Важко</b> <b>відповісти</b>
прихильники В. Януковича	<b>43,1</b>	<b>30,1</b>	<b>4,1</b>	<b>22,7</b>
прихильники Ю. Тимошенко	<b>44,0</b>	<b>25,7</b>	<b>6,4</b>	<b>23,8</b>
прихильники А. Яценюка	<b>46,7</b>	<b>25,4</b>	<b>6,0</b>	<b>22,0</b>

*Оцінка стану підготовки закладів освіти до нового навчального року у регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	<b>Позитивно</b> (цілком позитивне + скоріше позитивне)	<b>Негативно</b> (скоріше негативно + цілком негативно)	<b>Мені це</b> <b>байдуже</b>	<b>Важко</b> <b>відповісти</b>
Західний регіон	<b>52,8</b>	<b>23,8</b>	<b>5,5</b>	<b>17,9</b>
Центральний регіон	<b>34,3</b>	<b>23,6</b>	<b>11,5</b>	<b>30,6</b>
Східний регіон	<b>39,4</b>	<b>22,3</b>	<b>10,1</b>	<b>28,3</b>
Південний регіон	<b>40,9</b>	<b>21,5</b>	<b>10,6</b>	<b>27,0</b>

*Розподіл відповідей на запитання “Чи стикалися Ви особисто з фактами хабарництва та корупції в системі освіти?” (у %)*

	<b>Жовтень</b> <b>2005 р.</b>	<b>Вересень</b> <b>2006 р.</b>	<b>Вересень</b> <b>2007 р.</b>	<b>Жовтень</b> <b>2008 р.</b>	<b>Жовтень</b> <b>2009 р.</b>
не стикався і не можу достовірно стверджувати, що такі факти є	<b>15,4</b>	<b>14,8</b>	<b>18,5</b>	<b>16,1</b>	<b>13,3</b>
особисто я з такими фактами не стикався, але знаю, що вони мають місце	<b>40,0</b>	<b>42,3</b>	<b>36,8</b>	<b>41,0</b>	<b>40,9</b>
у моєму житті траплялися випадки, коли без хабара справи в освіті не вирішувались	<b>29,9</b>	<b>28,5</b>	<b>22,6</b>	<b>28,2</b>	<b>31,5</b>
мені часто доводилося давати хабарі освітянам	<b>6,3</b>	<b>3,4</b>	<b>5,2</b>	<b>4,3</b>	<b>5,4</b>
важко відповісти	<b>8,4</b>	<b>10,8</b>	<b>16,8</b>	<b>10,4</b>	<b>8,8</b>

*Розподіл відповідей на наведене вище запитання серед прихильників основних претендентів на перемогу у виборчих перегонях (на момент останнього опитування):*

	Прихильники В. Януковича	Прихильники Ю. Тимошенко	Прихильники А. Яценюка
не стикався і не можу достовірно стверджувати, що такі факти є	15,5	11,0	12,1
особисто я з такими фактами не стикався, але знаю, що вони мають місце	45,1	43,7	48,3
у моєму житті траплялися випадки, коли без хабара справи в освіті не вирішувались	28,2	31,4	32,2
мені часто доводилося давати хабарі освітянам	4,9	5,5	2,7
важко відповісти	6,3	8,4	4,7

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	Західний регіон	Централь- ний регіон	Східний регіон	Південний регіон
не стикався і не можу достовірно стверджувати, що такі факти є	12,3	10,4	12,9	22,1
особисто я з такими фактами не стикався, але знаю, що вони мають місце	49,1	33,9	43,7	40,0
у моєму житті траплялися випадки, коли без хабара справи в освіті не вирішувались	28,0	39,8	29,1	23,1
мені часто доводилося давати хабарі освітянам	5,6	4,3	8,0	2,1
важко відповісти	5,1	11,6	6,3	12,8

*У віковому розрізі (на момент останнього опитування):*

	18—29 років	30—55 років	56 років і більше
не стикався і не можу достовірно стверджувати, що такі факти є	11,1	10,4	18,8
особисто я з такими фактами не стикався, але знаю, що вони мають місце	35,9	39,1	47,0
у моєму житті траплялися випадки, коли без хабара справи в освіті не вирішувались	39,4	35,7	20,4
мені часто доводилося давати хабарі освітянам	7,2	5,6	4,1
важко відповісти	6,4	9,2	9,7

*За статтю (на момент останнього опитування):*

	Чоловіки	Жінки
не стикався і не можу достовірно стверджувати, що такі факти є	14,6	12,0
особисто я з такими фактами не стикався, але знаю, що вони мають місце	39,6	42,1
у моєму житті траплялися випадки, коли без хабара справи в освіті не вирішувались	31,4	31,7
мені часто доводилося давати хабарі освітянам	5,8	5,2
важко відповісти	8,7	8,9

*За рівнем освіти (на момент останнього опитування):*

	Повна вища	Неповна вища, середня спеціальна	Повна середня	Неповна середня
не стикався і не можу достовірно стверджувати, що такі факти є	11,1	9,1	13,7	19,0
особисто я з такими фактами не стикався, але знаю, що вони мають місце	37,2	41,4	42,0	41,6
у моєму житті траплялися випадки, коли без хабара справи в освіті не вирішувались	41,2	35,4	29,9	22,1
мені часто доводилося давати хабарі освітянам	4,6	6,9	5,1	5,0
важко відповісти	5,9	7,1	9,3	12,3

Розподіл відповідей на запитання *“Пригадайте, будь ласка, яким з перелічених нижче категорій працівників протягом останнього року Вам доводилося давати хабарі?”* (у %)

	Вересень 2006 р.	Вересень 2007 р.	Жовтень 2008 р.	Жовтень 2009 р.
лікарям	35,9	30,9	36,8	27,8
працівникам ДАІ	12,5	13,1	15,0	13,6
учителям, викладачам	16,4	16,9	16,4	12,4
працівникам органів державної влади та управління	8,9	6,3	7,7	5,4
працівникам міліції	7,5	5,3	7,0	4,6
працівникам ЖЕКу	6,2	5,2	6,1	4,5
податківцям	5,1	2,7	3,4	2,5
суддям	2,5	2,8	1,9	1,5
митникам	3,7	1,9	1,9	1,5
пожежникам	3,6	1,7	1,2	1,4
іншим	0,6	0,8	1,3	1,2
нікому хабарів не давав	49,8	53,1	46,6	53,4

**Примітка.** Сума перевищує 100%, тому що кількість варіантів відповіді, які міг обирати респондент, не обмежувалася.

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Західний регіон	Централь- ний регіон	Східний регіон	Південний регіон
лікарям	34,9	35,1	19,0	21,5
працівникам ДАІ	17,7	13,4	10,6	15,7
учителям, викладачам	13,0	14,9	11,6	7,8
працівникам органів державної влади та управління	7,0	4,5	5,8	4,1
працівникам міліції	5,5	6,0	3,8	2,0
працівникам ЖЕКу	3,1	5,3	4,0	5,5
податківцям	3,9	2,7	1,5	2,0
суддям	2,1	2,1	0,8	1,0
митникам	3,1	1,1	1,2	1,0
пожежникам	1,6	1,8	1,4	–
іншим	1,0	1,5	0,5	2,0
нікому хабарів не давав	48,2	44,5	62,2	60,4

У віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	18—29 років	30—55 років	56 років і більше
лікарям	26,4	29,2	26,5
працівникам ДАІ	14,2	15,9	10,0
учителям, викладачам	15,4	15,4	6,2
працівникам органів державної влади та управління	4,6	6,8	3,7
працівникам міліції	3,9	5,6	3,6
працівникам ЖЕКу	2,9	5,5	3,9
податківцям	3,2	3,2	0,9
суддям	1,0	2,1	0,9
митникам	2,2	1,6	0,9
пожежникам	1,2	1,7	0,9
іншим	1,5	1,3	0,8
нікому хабарів не давав	48,4	50,2	61,2

За статтю (на момент останнього опитування):

	Чоловіки	Жінки
лікарям	24,7	30,4
працівникам ДАІ	18,6	9,7
учителям, викладачам	11,1	13,7
працівникам органів державної влади та управління	5,3	5,4
працівникам міліції	5,8	3,7
працівникам ЖЕКу	4,0	4,8
податківцям	2,7	2,3
суддям	1,6	1,5
митникам	1,9	1,2
пожежникам	1,6	1,2
іншим	1,4	0,9
нікому хабарів не давав	52,9	53,5

За рівнем освіти (на момент останнього опитування):

	Повна вища	Неповна вища, середня спеціальна	Повна середня	Неповна середня
лікарям	23,3	25,7	30,7	28,1
працівникам ДАІ	19,3	13,9	14,0	7,7
учителям, викладачам	9,8	15,5	14,3	7,4
працівникам органів державної влади та управління	8,6	5,5	4,8	3,6
працівникам міліції	5,2	4,4	4,8	3,9
працівникам ЖЕКу	4,3	4,0	4,9	4,1
податківцям	6,1	2,0	1,8	1,1
суддям	1,2	1,5	2,0	0,6
митникам	1,5	2,4	1,2	1,1
пожежникам	2,1	1,1	1,3	0,8
іншим	2,1	1,3	0,6	1,1
нікому хабарів не давав	51,5	51,8	51,4	61,4

Розподіл відповідей на запитання *“Як Ви ставитеся до традиції виявлення вдячності вчителю (викладачам, вихователям, керівникам освітніх закладів тощо) у вигляді подарунків чи грошей?”* (у %)

	Жовтень 2005 р.	Вересень 2006 р.	Жовтень 2008 р.	Жовтень 2009 р.
вважаю це доброю традицією – праця педагогів варта додаткової винагороди	17,2	14,9	13,5	11,7
я не проти таких виявів вдячності, якщо це робиться не дуже часто і не в занадто великих розмірах	44,5	42,0	41,5	40,9
мені це не подобається, але мушу терпіти	16,4	19,7	18,6	18,6
не вважаю за можливе миритися із цією ганебною практикою	10,2	9,2	10,6	14,9
інша думка	1,4	1,4	0,8	1,6
мені це байдуже	3,9	4,0	6,0	5,8
важко відповісти	6,4	8,7	9,0	6,4

*Розподіл відповідей на наведене вище запитання серед прихильників основних претендентів на перемогу у виборчих перегонах (на момент останнього опитування):*

	<b>Прихильники В. Януковича</b>	<b>Прихильники Ю. Тимошенко</b>	<b>Прихильники А. Яценюка</b>
вважаю це доброю традицією – праця педагогів варта додаткової винагороди	<b>13,7</b>	<b>14,1</b>	<b>12,0</b>
я не проти таких виявів вдячності, якщо це робиться не дуже часто і не в занадто великих розмірах	<b>43,6</b>	<b>39,6</b>	<b>46,7</b>
мені це не подобається, але мушу терпіти	<b>16,9</b>	<b>20,4</b>	<b>22,7</b>
не вважаю за можливе миритися із цією ганебною практикою	<b>14,4</b>	<b>11,5</b>	<b>8,7</b>
інша думка	<b>1,4</b>	<b>1,6</b>	<b>2,0</b>
мені це байдуже	<b>4,2</b>	<b>7,0</b>	<b>2,0</b>
важко відповісти	<b>5,8</b>	<b>5,8</b>	<b>6,0</b>

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	<b>Регіони</b>			
	<b>Західний</b>	<b>Централь- ний</b>	<b>Східний</b>	<b>Південний</b>
вважаю це доброю традицією – праця педагогів варта додаткової винагороди	<b>13,5</b>	<b>9,8</b>	<b>8,9</b>	<b>19,7</b>
я не проти таких виявів вдячності, якщо це робиться не дуже часто і не в занадто великих розмірах	<b>40,0</b>	<b>37,2</b>	<b>43,4</b>	<b>45,2</b>
мені це не подобається, але мушу терпіти	<b>21,6</b>	<b>20,5</b>	<b>17,1</b>	<b>13,9</b>
не вважаю за можливе миритися із цією ганебною практикою	<b>10,9</b>	<b>15,6</b>	<b>19,8</b>	<b>7,8</b>
інша думка	<b>1,8</b>	<b>0,9</b>	<b>1,8</b>	<b>2,4</b>
мені це байдуже	<b>6,0</b>	<b>6,9</b>	<b>4,6</b>	<b>5,8</b>
важко відповісти	<b>6,2</b>	<b>9,1</b>	<b>4,4</b>	<b>5,1</b>

*У віковому розрізі (на момент останнього опитування):*

	<b>15–17 років</b>	<b>18–29 років</b>	<b>30–55 років</b>	<b>56 років і більше</b>
вважаю це доброю традицією – праця педагогів варта додаткової винагороди	<b>14,6</b>	<b>13,7</b>	<b>10,1</b>	<b>12,5</b>
я не проти таких виявів вдячності, якщо це робиться не дуже часто і не в занадто великих розмірах	<b>43,5</b>	<b>44,5</b>	<b>43,2</b>	<b>35,3</b>
мені це не подобається, але мушу терпіти	<b>20,6</b>	<b>19,1</b>	<b>21,1</b>	<b>14,7</b>
не вважаю за можливе миритися із цією ганебною практикою	<b>9,0</b>	<b>12,2</b>	<b>14,1</b>	<b>18,0</b>
інша думка	<b>0,5</b>	<b>1,5</b>	<b>2,2</b>	<b>0,8</b>
мені це байдуже	<b>6,0</b>	<b>3,9</b>	<b>3,8</b>	<b>10,0</b>
важко відповісти	<b>5,8</b>	<b>5,1</b>	<b>5,4</b>	<b>8,7</b>

Розподіли відповідей на запитання *“Чи доводилося Вам, Вашим батькам або дітям вдаватися до переліченого нижче?”* (у %)

- *купувати для педагогів (учителів, викладачів) квіти*

	Жовтень 2005 р.		Вересень 2006 р.		Жовтень 2008 р.		Жовтень 2009 р.	
доводилося багато разів	55,8	90,2	55,5	90,7	47,8	87,0	47,0	87,2
доводилося кілька разів	32,4		32,6		35,0		36,1	
доводилося один раз	2,0		2,6		4,2		4,1	
не доводилося жодного разу	9,8		9,3		12,9		12,8	

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	Регіони			
	Західний	Центральний	Східний	Південний
доводилося багато разів	38,2	50,9	46,4	50,9
доводилося кілька разів	40,3	32,8	37,4	35,5
доводилося один раз	4,2	4,7	4,0	2,7
не доводилося жодного разу	17,3	11,6	12,3	10,9

*У віковому розрізі (на момент останнього опитування):*

	15–17 років	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
доводилося багато разів	45,7	50,1	50,9	39,1
доводилося кілька разів	43,7	39,1	34,7	36,4
доводилося один раз	3,5	4,6	4,3	3,3
не доводилося жодного разу	7,2	6,1	10,1	21,2

- *дарувати педагогам цукерки чи інші солодоці*

	Жовтень 2005 р.		Вересень 2006 р.		Жовтень 2008 р.		Жовтень 2009 р.	
доводилося багато разів	29,9	74,9	25,3	69,6	29,6	71,1	25,6	68,9
доводилося кілька разів	39,0		37,2		35,2		36,5	
доводилося один раз	6,0		7,1		6,3		6,8	
не доводилося жодного разу	25,1		30,4		28,9		31,2	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Регіони			
	Західний	Центральний	Східний	Південний
доводилося багато разів	25,3	32,8	14,9	33,0
доводилося кілька разів	35,5	35,6	34,6	43,9
доводилося один раз	9,1	4,5	7,8	6,5
не доводилося жодного разу	30,0	27,1	42,6	16,7

У віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	15–17 років	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
доводилося багато разів	24,9	29,8	29,3	17,1
доводилося кілька разів	46,8	42,1	36,2	33,3
доводилося один раз	7,0	8,1	6,9	5,8
не доводилося жодного разу	21,4	20,0	27,5	43,8

• дарувати педагогам книги

	Вересень 2006 р.		Жовтень 2008 р.		Жовтень 2009 р.	
доводилося багато разів	6,7	32,8	6,1	34,5	6,3	36,4
доводилося кілька разів	16,1		18,2		17,7	
доводилося один раз	10,0		10,2		12,4	
не доводилося жодного разу	67,1		65,5		63,6	

У регіональному розрізі:

	Регіони			
	Західний	Центральний	Східний	Південний
доводилося багато разів	6,9	6,4	5,1	8,2
доводилося кілька разів	16,9	20,8	14,2	19,7
доводилося один раз	14,3	13,9	10,0	11,9
не доводилося жодного разу	61,9	58,9	70,8	60,2

*У віковому розрізі:*

	15–17 років	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
доводилося багато разів	3,3	6,4	7,3	4,9
доводилося кілька разів	14,3	24,3	17,4	13,8
доводилося один раз	15,5	14,0	13,5	9,7
не доводилося жодного разу	67,0	55,4	61,8	71,5

• *купувати для педагогів спиртні напої*

	Жовтень 2005 р.		Вересень 2006 р.		Жовтень 2008 р.		Жовтень 2009 р.	
доводилося багато разів	8,4	35,0	4,3	29,8	3,9	29,2	4,8	29,6
доводилося кілька разів	18,7		15,7		16,3		14,3	
доводилося один раз	7,9		9,8		9,0		10,5	
не доводилося жодного разу	65,0		70,0		70,9		70,3	

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	Регіони			
	Західний	Центральний	Східний	Південний
доводилося багато разів	8,6	5,2	2,3	4,4
доводилося кілька разів	16,0	17,4	7,5	20,5
доводилося один раз	15,7	10,7	7,8	9,6
не доводилося жодного разу	59,7	66,8	82,3	65,5

*У віковому розрізі (на момент останнього опитування):*

	15–17 років	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
доводилося багато разів	3,0	5,6	5,4	3,3
доводилося кілька разів	11,0	22,3	14,4	9,1
доводилося один раз	7,5	10,8	12,7	7,2
не доводилося жодного разу	78,5	61,3	67,4	80,3

- *робити педагогам цінні подарунки (дарувати годинник, вироби із золота чи срібла, інші коштовні речі)*

	Жовтень 2005 р.		Вересень 2006 р.		Жовтень 2008 р.		Жовтень 2009 р.	
доводилося багато разів	5,1	30,5	2,9	22,8	2,9	27,6	2,3	25,5
доводилося кілька разів	14,2		9,8		12,5		10,6	
доводилося один раз	11,3		10,1		12,2		12,6	
не доводилося жодного разу	69,4		77,2		72,3		74,4	

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	Регіони			
	Західний	Централь- ний	Східний	Південний
доводилося багато разів	2,4	2,7	2,3	1,4
доводилося кілька разів	9,2	14,0	7,5	11,6
доводилося один раз	16,1	13,9	9,1	13,3
не доводилося жодного разу	72,4	69,4	81,1	73,7

*У віковому розрізі (на момент останнього опитування):*

	15–17 років	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
доводилося багато разів	1,2	2,0	2,7	2,0
доводилося кілька разів	9,5	13,5	11,9	6,9
доводилося один раз	11,0	14,5	14,4	8,8
не доводилося жодного разу	78,3	70,1	71,0	82,2

- *давати педагогам гроші, щоб поставили потрібну оцінку*

	Жовтень 2005 р.		Вересень 2006 р.		Жовтень 2008 р.		Жовтень 2009 р.	
доводилося багато разів	5,9	25,6	3,9	18,4	3,2	24,8	4,4	26,7
доводилося кілька разів	12,6		8,2		13,9		11,5	
доводилося один раз	7,1		6,3		7,6		10,8	
не доводилося жодного разу	74,4		81,7		75,3		73,3	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Регіони			
	Західний	Центральний	Східний	Південний
доводилося багато разів	4,5	3,5	5,4	3,9
доводилося кілька разів	9,7	16,0	9,9	7,1
доводилося один раз	11,5	12,8	8,4	10,6
не доводилося жодного разу	74,3	67,7	76,3	78,4

У віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	15–17 років	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
доводилося багато разів	2,0	7,7	4,4	2,2
доводилося кілька разів	4,2	19,0	12,0	6,0
доводилося один раз	5,5	12,2	10,8	9,7
не доводилося жодного разу	88,3	61,1	72,7	82,1

• платити педагогам за додаткові заняття чи консультації

	Жовтень 2005 р.		Вересень 2006 р.		Жовтень 2008 р.		Жовтень 2009 р.	
доводилося багато разів	8,6	41,1	9,9	42,2	9,1	40,3	8,3	40,5
доводилося кілька разів	25,5		24,0		24,8		25,7	
доводилося один раз	7,0		8,3		6,4		6,5	
не доводилося жодного разу	58,9		57,8		59,7		59,5	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Регіони			
	Західний	Центральний	Східний	Південний
доводилося багато разів	7,0	9,7	7,8	7,7
доводилося кілька разів	25,5	29,2	21,8	27,0
доводилося один раз	8,6	6,2	5,0	8,1
не доводилося жодного разу	59,0	55,0	65,4	57,2

У віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	15–17 років	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
доводилося багато разів	8,3	7,4	10,8	5,1
доводилося кілька разів	25,8	29,8	27,3	20,9
доводилося один раз	12,0	5,9	7,4	5,7
не доводилося жодного разу	54,0	56,9	54,5	68,4

- *безоплатно надавати навчальним закладам чи окремим педагогам послуги, за які зазвичай слід платити*

	Жовтень 2005 р.		Вересень 2006 р.		Жовтень 2008 р.		Жовтень 2009 р.	
доводилося багато разів	5,8		4,2		4,8		4,8	
доводилося кілька разів	17,1	29,1	16,3	27,3	18,1	30,5	19,0	33,2
доводилося один раз	6,2		6,8		7,6		9,4	
не доводилося жодного разу	70,9		72,7		69,5		66,9	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Регіони			
	Західний	Центральний	Східний	Південний
доводилося багато разів	2,9	3,3	7,7	4,1
доводилося кілька разів	14,1	19,5	20,8	19,9
доводилося один раз	10,5	10,2	9,4	6,2
не доводилося жодного разу	72,5	67,0	62,0	69,9

У віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	15–17 років	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
доводилося багато разів	4,0	4,2	6,3	3,0
доводилося кілька разів	14,3	19,0	21,9	14,6
доводилося один раз	11,5	10,6	9,0	9,1
не доводилося жодного разу	70,3	66,2	62,8	73,3

- *надавати навчальному або дошкільному дитячому закладу вимушену спонсорську допомогу, вносити гроші на ремонт школи, дитсадка тощо*

	Жовтень 2005 р.		Вересень 2006 р.		Жовтень 2008 р.		Жовтень 2009 р.	
доводилося багато разів	25,1	63,6	29,8	65,2	23,1	59,3	28,6	67,3
доводилося кілька разів	32,0		29,6		30,0		32,4	
доводилося один раз	6,5		5,8		6,2		6,3	
не доводилося жодного разу	36,4		34,8		40,7		32,7	

*У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):*

	Регіони			
	Західний	Централь- ний	Східний	Південний
доводилося багато разів	29,2	24,7	35,1	22,0
доводилося кілька разів	29,0	33,0	32,4	35,7
доводилося один раз	8,9	5,2	6,8	4,5
не доводилося жодного разу	32,9	37,1	25,7	37,8

*У віковому розрізі (на момент останнього опитування):*

	15–17 років	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
доводилося багато разів	32,3	29,9	32,8	21,7
доводилося кілька разів	39,0	31,6	32,4	33,0
доводилося один раз	4,3	7,9	5,7	6,1
не доводилося жодного разу	24,5	30,6	29,0	39,2

- *платити за прийняття дитини до тієї чи іншої школи, дошкільного закладу*

	Жовтень 2005 р.	Вересень 2006 р.	Жовтень 2008 р.	Жовтень 2009 р.
доводилося	14,4	11,5	12,5	17,0
не доводилося	85,6	88,5	87,5	83,0

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Регіони			
	Західний	Центральний	Східний	Південний
доводилося	9,5	15,8	19,9	23,4
не доводилося	90,5	84,2	80,1	76,6

У віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
доводилося	17,2	20,8	11,4
не доводилося	82,8	79,2	88,6

- платити за вступ до вищого навчального закладу

	Жовтень 2005 р.	Вересень 2006 р.	Жовтень 2008 р.	Жовтень 2009 р.
доводилося	21,1	20,0	16,9	17,6
не доводилося	78,9	80,0	83,1	82,4

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Регіони			
	Західний	Централь- ний	Східний	Південний
доводилося	15,3	24,3	14,5	12,8
не доводилося	84,7	75,7	85,5	87,2

У віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
доводилося	19,0	19,3	14,3
не доводилося	81,0	80,7	85,7

Розподіл відповідей на запитання “Чи є у Вашій сім’ї (в сім’ях Ваших батьків чи дітей) хлопець або дівчина, які цього року проходили зовнішнє незалежне оцінювання і вступали до ВНЗ?” (у %):

- так, є ..... 18,5
- ні, немає ..... 81,5

Розподіл відповідей на запитання **“Чи пощастило йому (їй) вступити до ВНЗ?”** (у % до кількості респондентів, у сім'ях яких були цього року абітурієнти):

- так, вступив(-ла), куди й хотів(-ла), на бюджетну форму навчання..... **31,6**
- так, вступив(-ла) на бюджетну форму навчання, але не зовсім туди, куди хотів(-ла)..... **16,5**
- так, вступив(-ла), куди хотів(-ла), але за контрактом (платитиме за навчання) ..... **30,1**
- так, вступив(-ла), але не зовсім туди, куди хотів(-ла), і вчитиметься за контрактом (платитиме за навчання)..... **15,3**
- ні, вступити до ВНЗ не пощастило ..... **6,6**

Розподіл відповідей на запитання **“Чи довелося заради його (її) вступу Вам (Вашиим батькам або дітям) вдаватися до якихось неофіційних дій?”** (у % до кількості респондентів, у сім'ях яких є молоді люди, що цього року вступали до ВНЗ і стали студентами)

	Жовтень 2008 р.	Жовтень 2009 р.
так, за вступ довелося викласти чималу суму грошей	21,6	12,9
так, за вступ розраховалися послугою, яка варта великих грошей	7,4	5,1
хабарів як таких давати не довелося, але допомогли зв'язки із впливовими людьми	20,5	14,1
ні, обійшлося без грошей і сторонньої допомоги	38,9	57,2
інше	2,3	0,3
важко відповісти, мені про це нічого не відомо	9,4	10,5

Розподіл відповідей на запитання **“За що саме довелося платити або вдаватися до інших неофіційних дій, перелічених у попередньому запитанні?”** (у %)

	% до кількості респондентів, які вдавалися до неофіційних дій	% до всіх опитаних, чії рідні вступали до ВНЗ
за сертифікат з потрібним балом	13,8	5,0
за довідку, яка давала право на вступ до ВНЗ на пільгових умовах	10,0	3,6
безпосередньо за саме зарахування до ВНЗ (крім внесення офіційної плати за контрактом)	56,2	20,3
за інше	1,5	0,5
важко відповісти, точно не знаю	18,5	6,7

Розподіл відповідей на запитання *“Чи згодні Ви з тим, що завдяки заходам, які вживалися державою, нинішній рік став роком без корупції на вступних іспитах до вищих навчальних закладів?”* (у %)

	Вересень 2005 р.		Вересень 2006 р.		Вересень 2007 р.		Жовтень 2008 р.		Жовтень 2009 р.	
цілком згоден	4,4	10,0	1,8	9,1	2,8	11,9	4,0	18,3	2,7	16,0
скоріше згоден	5,6		7,3		9,1		14,3		13,3	
скоріше не згоден	26,3	59,6	24,7	57,7	22,6	50,0	27,3	51,1	27,4	54,2
зовсім не згоден	33,3		33,0		27,4		23,8		26,8	
мені це байдуже	2,9		5,3		4,9		6,4		6,5	
важко відповісти	27,5		27,9		33,1		24,2		23,3	

Розподіл відповідей на наведене вище запитання серед прихильників основних претендентів на перемогу у виборчих перегонах (на момент останнього опитування):

	Прихильники В. Януковича	Прихильники Ю. Тимошенко	Прихильники А. Яценюка
згоден (цілком згоден + скоріше згоден)	16,3	21,4	16,7
не згоден (скоріше не згоден + зовсім не згоден)	53,5	56,4	52,7
мені це байдуже	6,8	2,6	5,3
важко відповісти	23,4	19,6	25,3

Розподіл відповідей на наведене вище запитання серед окремих категорій респондентів (на момент останнього опитування):

	Респонденти, в сім'ях яких є молоді люди, що цього року вступали до ВНЗ і стали студентами		Респонденти, в сім'ях яких є молоді люди, що цього року вступали до ВНЗ і не вступили		Респонденти, в сім'ях яких немає молодих людей, що цього року вступали до ВНЗ	
цілком згоден	5,6	26,5	6,7	20,0	1,8	13,5
скоріше згоден	20,9		13,3		11,7	
скоріше не згоден	25,4	52,5	13,3	40,0	28,2	54,6
зовсім не згоден	27,1		26,7		26,4	
мені це байдуже	4,7		6,7		6,9	
важко відповісти	16,2		33,3		25,0	

Розподіл відповідей на наведене вище запитання у регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден (цілком згоден + скоріше згоден)	Не згоден (скоріше не згоден + зовсім не згоден)	Мені це байдуже	Важко відповісти
Західний регіон	24,2	53,7	7,1	15,0
Центральний регіон	14,6	54,0	4,4	27,0
Східний регіон	12,8	58,0	8,2	21,1
Південний регіон	15,4	46,9	6,8	30,8

Розподіл відповідей на запитання *“Як Ви думаєте, що більше завважає подолати хабарництво та корупцію в системі освіти – відсутність політичної волі в керівників освітньої галузі чи небажання самих людей відмовитися від давання хабарів?”* (у %)

	Жовтень 2008 р.	Жовтень 2009 р.
відсутність політичної волі в керівників освітньої галузі	13,0	22,0
небажання самих людей відмовитися від давання хабарів	25,0	22,1
однаковою мірою і те, й те	44,8	42,8
ні те, ні те, бо хабарництва та корупції в українській освіті немає	1,5	0,8
важко відповісти	15,7	12,4

Розподіл відповідей на наведене вище запитання у регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Регіони			
	Західний	Центральний	Східний	Південний
відсутність політичної волі в керівників освітньої галузі	25,5	18,8	23,3	20,8
небажання самих людей відмовитися від давання хабарів	23,3	21,0	22,8	20,8
однаковою мірою і те, й те	45,6	44,3	40,2	41,6
ні те, ні те, бо хабарництва та корупції в українській освіті немає	–	1,0	1,1	0,8
важко відповісти	5,6	14,9	12,7	15,9

Розподіл відповідей на наведене вище запитання у віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	Вік			
	15–17 років	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
відсутність політичної волі в керівників освітньої галузі	23,7	19,1	21,1	25,1
небажання самих людей відмовитися від давання хабарів	20,2	25,5	23,6	17,7
однаковою мірою і те, й те	37,3	43,8	43,6	41,1
ні те, ні те, бо хабарництва та корупції в українській освіті немає	1,0	1,1	0,3	1,3
важко відповісти	17,8	10,6	11,4	14,8

Розподіл відповідей на запитання *“Як Ви ставитесь до запровадження у загальноосвітніх школах 12-річного терміну навчання?”* (у %)

	Вересень 2001 р.	Квітень 2002 р.	Жовтень 2002 р.	Квітень 2003 р.	Листопад 2003 р.	Травень 2004 р.	Травень 2005 р.	Вересень 2005 р.	Вересень 2006 р.	Травень 2007 р.	Вересень 2007 р.	Жовтень 2008 р.	Жовтень 2009 р.
позитивно	25,5	16,6	23,5	17,4	16,2	15,5	14,9	12,3	14,5	16,6	14,8	16,4	13,2
негативно	44,8	60,2	59,8	65,6	67,2	65,5	67,8	61,7	55,9	61,4	56,4	58,4	65,4
важко відповісти	23,6	20,0	14,2	14,6	13,4	15,4	15,2	22,2	24,7	18,9	22,6	21,7	18,8
не чув про таке	6,0	3,2	2,4	2,4	3,2	3,6	2,1	3,8	4,9	3,1	6,2	3,5	2,6

Розподіл відповідей на наведене вище запитання у регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Позитивно	Негативно	Важко відповісти	Не чув про таке
Західний регіон	14,7	59,7	21,1	4,5
Центральний регіон	13,7	59,5	24,8	2,0
Східний регіон	11,4	74,5	12,7	1,4
Південний регіон	13,7	65,4	16,4	4,5

Динаміка розподілу відповідей на наведене вище запитання серед учнів 10–11 класів:

	Позитивно	Негативно	Важко відповісти	Не чув про таке
Жовтень 2002 р.	34,0	54,6	8,2	3,1
Квітень 2003 р.	16,9	74,4	6,8	1,9
Листопад 2003 р.	24,5	67,6	6,7	1,2
Травень 2004 р.	23,0	65,2	10,3	1,5
Травень 2005 р.	20,4	69,1	8,4	2,1
Вересень 2005 р.	12,5	72,1	14,4	1,0
Вересень 2006 р.	13,3	71,9	13,3	1,5
Травень 2007 р.	25,0	63,7	10,3	1,0
Вересень 2007 р.	15,8	68,8	14,9	0,5
Жовтень 2008 р.	16,6	71,4	11,5	0,5
Жовтень 2009 р.	16,0	71,4	12,1	0,5

Розподіл відповідей на запитання **“Як Ви ставитесь до 12-бальної системи оцінювання знань, що використовується нині в загальноосвітніх школах?”** (у %)

	Вересень 2000 р.	Грудень 2000 р.	Квітень 2002 р.	Жовтень 2002 р.	Квітень 2003 р.	Листопад 2003 р.	Травень 2004 р.	Травень 2005 р.	Вересень 2005 р.	Вересень 2006 р.	Травень 2007 р.	Вересень 2007 р.	Жовтень 2008 р.	Жовтень 2009 р.
позитивно	26,2	23,3	25,5	30,9	31,8	29,2	25,9	24,6	24,5	29,2	33,5	31,2	36,9	35,9
негативно	37,6	47,5	52,2	54,1	50,1	53,2	56,6	58,6	52,3	40,6	42,4	37,0	36,6	41,8
важко відповісти	29,1	25,8	20,8	13,8	17,4	16,2	16,5	15,6	21,1	27,0	22,0	27,7	24,6	20,6
не чув про таке	7,1	3,4	1,5	1,2	0,7	1,4	1,0	1,2	2,1	3,2	2,1	4,1	1,9	1,6

Розподіл відповідей на наведене вище запитання у регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Позитивно	Негативно	Важко відповісти	Не чув про таке
Західний регіон	41,2	32,8	24,4	1,6
Центральний регіон	38,9	35,9	23,6	1,4
Східний регіон	29,4	53,0	16,6	0,9
Південний регіон	37,1	41,8	17,3	3,7

Динаміка розподілу відповідей на наведене вище запитання серед учнів 10–11 класів:

	Позитивно	Негативно	Важко відповісти	Не чув про таке
Грудень 2000 р.	36,7	50,2	13,1	—
Жовтень 2002 р.	44,8	47,4	7,7	—
Квітень 2003 р.	57,1	33,7	9,2	—
Листопад 2003 р.	53,7	37,3	9,0	—
Травень 2004 р.	55,7	36,5	7,8	—
Травень 2005 р.	57,4	38,4	3,7	0,5
Вересень 2005 р.	52,7	33,5	13,8	—
Вересень 2006 р.	58,1	30,8	11,1	—
Травень 2007 р.	76,2	18,8	5,0	—
Вересень 2007 р.	56,7	25,6	17,7	—
Жовтень 2008 р.	60,5	26,3	13,3	—
Жовтень 2009 р.	62,7	19,3	17,8	0,2

Розподіл відповідей на запитання *“Як Ви ставитесь до розпочатої нині профілізації старшої школи, що передбачає поділ учнів після дев'ятого класу за успішністю для поглибленого вивчення певних предметів?”* (у %)

	Квітень 2003 р. *	Листопад 2003 р.	Травень 2004 р.	Травень 2005 р.	Вересень 2005 р.	Вересень 2006 р.	Травень 2007 р.	Вересень 2007 р.	Жовтень 2008 р.	Жовтень 2009 р.
позитивно	63,0	54,3	58,7	57,7	50,0	43,1	49,8	41,2	43,7	52,5
негативно	14,6	21,4	19,0	16,4	18,5	16,4	16,1	18,4	18,2	17,8
важко відповісти	12,6	16,3	17,8	17,0	21,0	23,9	20,4	23,7	23,4	20,2
не чув про таке	9,7	8,0	4,5	8,9	10,5	16,6	13,7	16,8	14,6	9,5

Розподіл відповідей на наведене вище запитання у регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Позитивно	Негативно	Важко відповісти	Не чув про таке
Західний регіон	53,8	10,8	18,7	16,6
Центральний регіон	49,6	18,7	23,4	8,3
Східний регіон	55,0	20,4	17,5	7,1
Південний регіон	51,9	18,8	20,9	8,4

Динаміка розподілу відповідей на наведене вище запитання серед учнів 10–11 класів:

	Позитивно	Негативно	Важко відповісти	Не чув про таке
Квітень 2003 р.	61,4	16,4	15,0	7,2
Листопад 2003 р.	59,7	19,9	15,5	4,9
Травень 2004 р.	55,1	19,5	21,0	4,4
Травень 2005 р.	60,7	17,8	14,2	7,3
Вересень 2005 р.	58,1	21,2	15,3	5,4
Вересень 2006 р.	56,3	19,6	15,6	8,5
Травень 2007 р.	67,3	16,3	12,9	3,5
Вересень 2007 р.	54,7	15,8	20,7	8,9
Жовтень 2008 р.	49,1	22,4	22,4	6,1
Жовтень 2009 р.	50,6	20,2	25,2	4,0

Розподіл відповідей на запитання **“Як Ви ставитеся до запровадження зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників (у формі тестування), результати якого є підставою для зарахування до вищих навчальних закладів”\*** (у %)

	Квітень 2003 р.	Листопад 2003 р.	Травень 2004 р.	Травень 2005 р.	Вересень 2005 р.	Вересень 2006 р.	Травень 2007 р.	Вересень 2007 р.	Жовтень 2008 р.	Жовтень 2009 р.
позитивно	65,1	59,6	62,9	61,6	49,2	37,2	32,1	35,5	30,4	33,4
негативно	16,8	17,0	15,8	11,4	13,1	19,1	21,3	20,4	33,8	36,0
важко відповісти	18,1	18,1	17,1	20,5	26,0	28,1	33,2	29,0	30,8	26,8
не чув про таке	—	5,3	4,2	6,5	11,7	15,6	13,4	15,1	5,0	3,9

\* У квітні 2003 р. – жовтні 2006 р. запитання формулювалось у такій редакції: **“Як Ви ставитеся до ідеї запровадження в загальноосвітніх школах зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників у формі тестування?”**

Розподіл відповідей на наведене вище запитання у регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Позитивно	Негативно	Важко відповісти	Не чув про таке
Західний регіон	43,4	24,2	30,3	2,1
Центральний регіон	32,1	28,1	33,6	6,2
Східний регіон	29,2	50,7	17,3	2,8
Південний регіон	32,6	36,1	27,8	3,4

Динаміка розподілу відповідей на наведене вище запитання серед учнів 10–11 класів:

	Позитивно	Негативно	Важко відповісти	Не чув про таке
Квітень 2003 р.	82,0	7,8	10,2	—
Листопад 2003 р.	73,3	10,0	13,3	3,4
Травень 2004 р.	63,7	16,2	18,1	2,0
Травень 2005 р.	61,3	16,8	15,1	6,8
Вересень 2005 р.	47,0	24,3	22,8	5,9
Вересень 2006 р.	40,9	37,9	19,2	2,0
Травень 2007 р.	43,1	36,6	19,8	0,5
Вересень 2007 р.	33,3	39,3	27,4	—
Жовтень 2008 р.	28,8	54,4	16,6	0,3
Жовтень 2009 р.	35,1	44,8	19,3	0,7

Розподіл відповідей на наведене вище запитання серед респондентів, чії члени родини проходили цього року зовнішнє незалежне оцінювання (на момент останнього опитування):

- позитивно ..... 46,2
- негативно ..... 32,2
- важко відповісти ..... 19,0
- не чув про таке ..... 2,5

Розподіл відповідей на запитання *“Нижче наведено різні думки щодо зовнішнього незалежного оцінювання (у формі тестування). Які із цих думок Ви поділяєте?”* (у %)

Аргументи	По вибірці в цілому						Серед респондентів, чії родини мають учнів, студентів					
	Липень 2006р.	Вересень 2006р.	Травень 2007 р.	Вересень 2007р.	Жовтень 2008 р.	Жовтень 2009 р.	Липень 2006р.	Вересень 2006р.	Травень 2007 р.	Вересень 2007р.	Жовтень 2008 р.	Жовтень 2009 р.
<b>На користь тестування:</b>												
• Оцінювання знань за допомогою тестів значно об'єктивніше за традиційні екзамени	19,3	25,5	23,6	23,8	20,1	21,0	23,4	26,5	27,3	27,7	21,5	22,0
• Тестування переорієнтує учнів з отримання оцінок на отримання знань і тим самим сприяє підвищенню якості освіти	12,3	19,4	14,8	15,9	17,6	16,5	14,6	21,9	16,2	16,9	20,6	17,5
• Тестування унеможливило хабарництво і відкриває доступ до вищої освіти посправжньому обдарованій молоді	10,5	16,4	12,2	15,5	15,0	15,0	12,4	17,5	13,3	17,3	17,0	16,7
<b>С у м а</b>	<b>42,1</b>	<b>61,3</b>	<b>50,6</b>	<b>55,2</b>	<b>52,7</b>	<b>52,5</b>	<b>50,4</b>	<b>65,9</b>	<b>56,8</b>	<b>61,9</b>	<b>59,1</b>	<b>56,2</b>
<b>Проти тестування:</b>												
• Тестові завдання є занадто складними, часто виходять за рамки шкільної програми, а тому з ними справляються лише ті, чії батьки мають змогу найняти репетиторів	10,8	14,4	17,4	13,7	30,4	26,4	13,5	16,0	21,3	14,8	33,6	28,5
• Тестування знищує усе, що було досягнуто в нашій системі освіти, – під час його проходження учень угадує відповіді, а не показує знання	12,8	22,5	17,5	18,1	26,6	28,1	14,6	25,3	18,5	18,4	28,2	28,7
• Результати тестування можна підробити, через те його запровадження лише видозмінює форми корупції	12,9	19,0	12,6	16,0	23,4	20,1	15,3	20,1	14,6	17,6	24,5	20,4
<b>С у м а</b>	<b>36,5</b>	<b>55,9</b>	<b>47,5</b>	<b>47,8</b>	<b>80,4</b>	<b>74,6</b>	<b>43,4</b>	<b>61,4</b>	<b>54,4</b>	<b>50,8</b>	<b>86,3</b>	<b>77,6</b>
<b>Важко відповісти</b>	<b>42,4</b>	<b>33,7</b>	<b>33,2</b>	<b>38,2</b>	<b>25,9</b>	<b>22,6</b>	<b>32,6</b>	<b>29,4</b>	<b>26,7</b>	<b>34,0</b>	<b>20,4</b>	<b>18,9</b>

**Примітка.** Сума перевищує 100%, оскільки кількість варіантів відповіді не обмежувалася.

*Розподіл відповідей на наведене вище запитання серед респондентів, чії члени родини проходили цього року зовнішнє незалежнє оцінювання (на момент останнього опитування):*

<b>На користь тестування:</b>	
• Оцінювання знань за допомогою тестів значно об'єктивніше за традиційні екзамени	29,5
• Тестування переорієнтує учнів з отримання оцінок на отримання знань і тим самим сприяє підвищенню якості освіти	22,8
• Тестування унеможлиблює хабарництво і відкриває доступ до вищої освіти по-справжньому обдарованій молоді	20,6
<b>С у м а</b>	<b>72,9</b>
<b>Проти тестування:</b>	
• Тестові завдання є занадто складними, часто виходять за рамки шкільної програми, а тому з ними справляються лише ті, чії батьки мають змогу найняти репетиторів	27,6
• Тестування знищує усе, що було досягнуто в нашій системі освіти, – під час його проходження учень угадує відповіді, а не показує знання	26,7
• Результати тестування можна підробити, через те його запровадження лише видозмінює форми корупції	17,0
<b>С у м а</b>	<b>71,3</b>
<b>Важко відповісти</b>	15,6

*Розподіл відповідей на наведене вище запитання серед різних вікових категорій (на момент останнього опитування):*

	15-17 років	18-29 років	30-55 років	56 років і більше
оцінювання знань за допомогою тестів значно об'єктивніше за традиційні екзамени	27,2	24,4	23,2	15,5
тестування переорієнтує учнів з отримання оцінок на отримання знань і тим самим сприяє підвищенню якості освіти	21,5	18,5	18,7	11,9
тестування унеможлиблює хабарництво і відкриває доступ до вищої освіти по-справжньому обдарованій молоді	21,0	15,1	18,5	9,9
тестові завдання є занадто складними, часто виходять за рамки шкільної програми, а тому з ними справляються лише ті, чії батьки мають змогу найняти репетиторів	46,2	32,9	28,3	19,3
тестування знищує усе, що було досягнуто в нашій системі освіти, – під час його проходження учень угадує відповіді, а не показує знання	29,4	28,5	28,4	27,5
результати тестування можна підробити, через те його запровадження лише видозмінює форми корупції	18,3	23,9	19,6	18,4
важко відповісти	8,9	12,9	17,9	35,6

Розподіл відповідей на запитання **“Як відомо, під час цьогорічної вступної кампанії до ВНЗ виникло чимало проблем, що бурхливо обговорювались у засобах масової інформації та серед громадян. Які із цих проблем особисто Ви вважаєте найсуттєвішими?”** (у %)

- надмірна кількість абітурієнтів-пільговиків, через що вступники з високими тестовими балами не змогли потрапити до омріяних ВНЗ .....36,8
- фальсифікація довідок, що давали право на вступ до ВНЗ на пільгових умовах .....31,6
- вступ до ВНЗ “випадкових” студентів, які керувалися не покликанням, а прагненням потрапити бодай у якийсь вищий навчальний заклад, аби вчитися за державний кошт .....21,2
- неможливість лише на основі зовнішнього незалежного оцінювання виявити здібності та вміння, необхідні для оволодіння тією чи іншою професією .....20,8
- штучно роздуті конкурси через необмежене право абітурієнта подавати документи до будь-якої кількості ВНЗ на будь-яку кількість спеціальностей .....20,4
- недостатня поінформованість абітурієнта про його реальні шанси на етапі прийняття рішення про зарахування до ВНЗ (це нерідко змушувало абітурієнтів з кращими балами подавати оригінали документів туди, куди вони гарантовано проходили на бюджетну форму навчання, а бюджетні місця в престижніших ВНЗ дісталися особам з нижчими балами).....18,8
- неврахування навчальних досягнень абітурієнта, відображених в атестаті про закінчення загальноосвітньої школи .....18,1
- практично цілковита відсутність переваг при вступі до ВНЗ у випускників загальноосвітніх шкіл, нагороджених золотими та срібними медалями .....15,5
- одночасне проведення вступної кампанії у всіх ВНЗ, унаслідок чого абітурієнти, які не пройшли конкурсу у найбільш престижних із них, не встигали подати оригінали документів у менш престижні .....15,2
- непродуманість у деяких ВНЗ переліку предметів, з яких треба було мати сертифікат з тестування (наприклад, математика у ВНЗ художнього спрямування) ..13,4
- недопущення деякими ВНЗ громадських організацій до контролю за проведенням вступної кампанії, що ставить під сумнів прозорість і об’єктивність конкурсного відбору .....11,4
- надання суперечливих відомостей в інформаційній системі “Конкурс”, де навіть кількість бюджетних місць у деяких випадках не відповідала дійсності .....9,3
- інше .....0,8
- важко відповісти .....22,6

**Примітка.** Сума перевищує 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати кілька варіантів відповіді.

## У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Регіони			
	Західний	Центральний	Східний	Південний
надмірна кількість абітурієнтів-пільговиків, через що вступники з високими тестовими балами не змогли потрапити до омріяних ВНЗ	54,7	32,6	32,0	33,6
фальсифікація довідок, що давали право на вступ до ВНЗ на пільгових умовах	32,8	31,8	31,4	29,8
вступ до ВНЗ "випадкових" студентів, які керувалися не покликанням, а прагненням потрапити бодай у якийсь вищий навчальний заклад, аби вчитися за державний кошт	20,8	19,3	24,5	18,5
неможливість лише на основі зовнішнього незалежного оцінювання виявити здібності та вміння, необхідні для оволодіння тією чи іншою професією	17,2	18,7	21,3	29,1
штучно роздуті конкурси через необмежене право абітурієнта подавати документи до будь-якої кількості ВНЗ на будь-яку кількість спеціальностей	30,7	19,3	15,2	20,5
недостатня поінформованість абітурієнта про його реальні шанси на етапі прийняття рішення про зарахування до ВНЗ (це нерідко змушувало абітурієнтів з кращими балами подавати оригінали документів туди, куди вони гарантовано проходили на бюджетну форму навчання, а бюджетні місця в престижніших ВНЗ дісталися особам з нижчими балами)	25,8	17,0	16,2	19,5
неврахування навчальних досягнень абітурієнта, відображених в атестаті про закінчення загальноосвітньої школи	13,8	18,1	20,7	17,8
практично цілковита відсутність переваг при вступі до ВНЗ у випускників загальноосвітніх шкіл, нагороджених золотими та срібними медалями	10,9	15,5	19,5	12,7
одночасне проведення вступної кампанії у всіх ВНЗ, унаслідок чого абітурієнти, які не пройшли конкурсу у найбільш престижних із них, не встигали подати оригінали документів у менш престижні	18,0	10,4	16,3	20,2
непродуманість у деяких ВНЗ переліку предметів, з яких треба було мати сертифікат з тестування (наприклад, математика у ВНЗ художнього спрямування)	12,0	11,9	14,3	16,4
недопущення деякими ВНЗ громадських організацій до контролю за проведенням вступної компанії, що ставить під сумнів прозорість і об'єктивність конкурсного відбору	11,2	10,9	12,7	9,9
надання суперечливих відомостей в інформаційній системі "Конкурс", де навіть кількість бюджетних місць у деяких випадках не відповідала дійсності	9,1	8,1	11,7	6,8
інше	1,0	0,9	0,9	–
важко відповісти	16,7	24,0	22,3	28,1

У віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	15–17 років	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
надмірна кількість абітурієнтів-пільговиків, через що вступники з високими тестовими балами не змогли потрапити до омріяних ВНЗ	45,8	39,4	40,0	30,5
фальсифікація довідок, що давали право на вступ до ВНЗ на пільгових умовах	33,2	34,0	32,5	28,7
вступ до ВНЗ "випадкових" студентів, які керувалися не покликанням, а прагненням потрапити бодай у якийсь вищий навчальний заклад, аби вчитися за державний кошт	21,3	21,3	23,2	18,3
неможливість лише на основі зовнішнього незалежного оцінювання виявити здібності та вміння, необхідні для оволодіння тією чи іншою професією	21,5	26,7	21,0	16,9
штучно роздуті конкурси через необмежене право абітурієнта подавати документи до будь-якої кількості ВНЗ на будь-яку кількість спеціальностей	18,3	23,0	21,2	17,5
недостатня поінформованість абітурієнта про його реальні шанси на етапі прийняття рішення про зарахування до ВНЗ (це нерідко змушувало абітурієнтів з кращими балами подавати оригінали документів туди, куди вони гарантовано проходили на бюджетну форму навчання, а бюджетні місця в престижніших ВНЗ дісталися особам з нижчими балами)	30,0	24,4	20,6	12,5
неврахування навчальних досягнень абітурієнта, відображених в атестаті про закінчення загальноосвітньої школи	25,5	20,0	18,1	16,9
практично цілковита відсутність переваг при вступі до ВНЗ у випускників загальноосвітніх шкіл, нагороджених золотими та срібними медалями	13,9	16,9	16,4	13,4
одночасне проведення вступної кампанії у всіх ВНЗ, унаслідок чого абітурієнти, які не пройшли конкурсу у найбільш престижних із них, не встигали подати оригінали документів у менш престижні	22,3	18,6	17,6	9,7
непродуманість у деяких ВНЗ переліку предметів, з яких треба було мати сертифікат з тестування (наприклад, математика у ВНЗ художнього спрямування)	24,0	16,9	14,2	10,0
недопущення деякими ВНЗ громадських організацій до контролю за проведенням вступної кампанії, що ставить під сумнів прозорість і об'єктивність конкурсного відбору	10,4	12,0	13,4	8,0
надання суперечливих відомостей в інформаційній системі "Конкурс", де навіть кількість бюджетних місць у деяких випадках не відповідала дійсності	13,6	11,2	10,5	6,4
інше	1,2	1,2	0,6	0,8
важко відповісти	11,9	12,5	19,5	33,6

Розподіл відповідей на запитання **“Що, на Вашу думку, потрібно зробити для вирішення проблем, які виявила цьогорічна вступна кампанія – удосконалити процедури прийому до ВНЗ на основі зовнішнього незалежного оцінювання чи повернутися до традиційної практики вступних іспитів?”** (у %)

- удосконалити процедури прийому до ВНЗ на основі зовнішнього незалежного оцінювання ..... 36,8
- повернутися до традиційної практики вступних іспитів..... 40,2
- важко відповісти..... 23,0

Розподіл відповідей на наведене вище запитання серед прихильників основних претендентів на перемогу у виборчих перегонах:

	Прихильники В. Януковича	Прихильники Ю. Тимошенко	Прихильники А. Яценюка
удосконалити процедури прийому до ВНЗ на основі зовнішнього незалежного оцінювання	35,7	41,6	44,7
повернутися до традиційної практики вступних іспитів	44,9	36,1	36,7
важко відповісти	19,4	22,3	18,7

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Регіони			
	Західний	Централь- ний	Східний	Південний
удосконалити процедури прийому до ВНЗ на основі зовнішнього незалежного оцінювання	50,4	37,8	26,8	39,2
повернутися до традиційної практики вступних іспитів	30,4	32,5	55,7	35,8
важко відповісти	19,2	29,7	17,5	25,0

У віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	15–17 років	18–29 років	30–55 років	56 років і більше
удосконалити процедури прийому до ВНЗ на основі зовнішнього незалежного оцінювання	41,0	44,2	41,1	25,8
повернутися до традиційної практики вступних іспитів	35,7	39,3	38,3	43,5
важко відповісти	23,4	16,5	20,6	30,7

Розподіл відповідей на запитання **“Якщо Ви є прихильником прийому до ВНЗ на основі зовнішнього незалежного оцінювання, то які з перелічених нижче шляхів удосконалення конкурсного відбору абітурієнтів вважаєте найважливішими?”** (у % до кількості респондентів, які є прихильниками прийому до ВНЗ на основі зовнішнього незалежного оцінювання)

- встановити квоти на прийом пільгових категорій абітурієнтів (наприклад, не більше третини від загальної кількості вступників до певного ВНЗ) ..... **40,7**
- посилити карну відповідальність за видачу фальшивих медичних довідок та інших документів, що надають переваги для вступу до ВНЗ ..... **39,2**
- скасувати будь-які пільги при вступі до ВНЗ, зробити знання єдиним критерієм отримання вищої освіти ..... **33,4**
- змінити сам підхід до тестування – конструювати тести таким чином, щоб вони виявляли не тільки наявні знання, а передусім здібності до навчання ..... **33,1**
- враховувати при прийомі до ВНЗ бал шкільного атестата ..... **27,8**
- удосконалити інформаційне забезпечення абітурієнтів та їхніх батьків ..... **24,6**
- ширше здійснювати громадський контроль за дотриманням процедурних норм під час проведення зовнішнього незалежного оцінювання і конкурсного відбору абітурієнтів ..... **23,7**
- обмежити кількість ВНЗ і спеціальностей, на які один і той самий абітурієнт може одночасно подавати документи ..... **21,5**
- на доповнення до зовнішнього незалежного оцінювання дозволити вищим навчальним закладам проводити “внутрішнє” тестування (іспити, співбесіди тощо) з метою виявлення здатності до оволодіння професією ..... **13,9**
- підвищити прохідний бал, що дає право вступати до ВНЗ ..... **12,9**
- обмежити кількість ВНЗ і спеціальностей, на які можна подавати документи, але не для всіх абітурієнтів, а тільки для пільгових категорій ..... **11,3**
- набирати студентів спочатку в більш престижні, а потім у менш престижні ВНЗ ..... **9,8**
- інше ..... **1,2**
- важко відповісти ..... **4,3**

**Примітка.** Сума перевищує 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати кілька варіантів відповіді.

## *Резюме*

- Становище в освітній сфері зачіпає більшість громадян України: у сім'ях 58 % респондентів, їхніх батьків чи дітей є учні або студенти. Ще 5,2 % із числа опитаних вчать самі. Отже, прямо зацікавлені в ефективному функціонуванні системи освіти принаймні понад 60 % громадян. Не мають учнів і студентів у власних сім'ях чи сім'ях найближчих родичів 36,9 % респондентів, але і вони у своїй більшості виявляють зацікавленість у розв'язанні проблем загальноосвітньої і вищої школи, хоч і не завжди можуть відповісти на поставлені запитання.

- Оцінка стану підготовки загальноосвітніх шкіл та інших закладів освіти до нового навчального року протягом тривалого періоду залишається незмінною. Позитивно його оцінили у 2007 р. 40,9 % опитаних громадян, у 2008 р. – 41 %, у жовтні 2009 р. – 40,5 %, що значно більше, ніж тих, хто дає негативні оцінки (під час останнього опитування – 22,8 %). Серед респондентів, у сім'ях яких є учні чи студенти, думка з цього питання більш поляризована: 44,1 % оцінюють підготовку до навчального року позитивно, а 27,5 % – негативно. Показово, що самі учасники навчального процесу цього року дають оцінку стану підготовки закладів освіти до занять значно вищу, ніж загал респондентів (учителі – 50,6 %, учні загальноосвітніх шкіл – 69,1 %, студенти та учні професійно-технічних навчальних закладів – 47,1 %). У регіонах ці оцінки дещо різняться: найбільше респондентів, які позитивно оцінюють стан підготовки закладів освіти до нового навчального року, у Західному регіоні (52,8%), менше – у Південному (40,9 %), Східному (39,4 %) та Центральному (34,3 %). Статистично достовірного зв'язку між прихильністю респондентів до того чи іншого претендента на перемогу у виборчих перегонках і оцінкою стану підготовки до навчального року, що розпочався, не встановлено (позитивно його оцінюють 43,1 % симпатиків В. Януковича, 44 % – Ю. Тимошенко, 46,7 % – А. Яценюка).

- Опитування засвідчує, що в громадській думці не сходять з порядку денного проблема хабарництва в освіті. **Частка респондентів, які ніколи не стикалися з фактами освітянського хабарництва і не можуть достовірно стверджувати, що вони є, залишається значно меншою, ніж тих, у чиєму житті траплялися випадки, коли без хабара справи в освіті не вирішувались (13,3 % проти 31,5 %).** А 5,4 % респондентів зізнаються, що давали хабарі освітянам часто. Думка про те, що хабарництво в освіті існує, є усталеною, поширеною навіть серед тих, хто сам особисто з такими фактами не стикався. З року в рік трохи менше чи трохи більше 40 % респондентів заявляють, що особисто з такими фактами не стикалися, але знають, що вони є.

На момент останнього опитування найбільшу частку респондентів, яким траплялися випадки, коли без хабара справи в освіті не вирішувалися, зафіксовано в Центральному регіоні (39,8 % проти 31,5 % по вибірці в цілому). А тих, кому часто доводилося давати хабарі освітянам, найбільше виявилось на Сході (8 % проти 5,4 % серед загалу респондентів у цілому по країні). Прикро, але найбільшою мірою у корупційні стосунки втягнуто молодь віком 18–29 років (39,4 % молодих респондентів проти 29,9 % в цілому по вибірці стикалися з випадками, коли без хабара справи в освіті не вирішувалися). Більшою, ніж по масиву опитаних у цілому, виявилася частка молоді віком 18–29 років і серед тих, кому часто доводилося давати хабарі освітянам. Найбільшу частку респондентів, які стикалися з випадками хабарництва, зафіксовано серед опитаних з повною вищою освітою (41,2 %). Достовірної залежності причетності до корупційних схем вирішення питань у системі освіти чи принаймні обізнаності з фактами хабарництва від політичної заангажованості та статі опитаних не встановлено.

- Про загальний рівень корумпованості суспільства і місце, яке посідає в цьому процесі освіта, дають уявлення відповіді респондентів на запитання “Пригадайте, будь ласка, яким з перелічених нижче категорій працівників протягом останнього року Вам доводилося давати хабарі?”. Передусім варто зазначити, що **цього року давали хабарі 46,6 % опитаних громадян, що менше, ніж торік (53,4 %). Серед різних категорій працівників, яким у поточному році доводилося давати хабарі, респонденти найчастіше називають лікарів (27,8 %), на друге місце ставлять працівників ДАІ (13,6%), на третє – освітян (12,4%).** Тобто рейтинг лідерів хабарництва і їхні абсолютні показники дещо змінилися: минулого року на першому місці були ті ж самі лікарі (36,8%), на другому – освітяни (16,4%), на третьому – працівники ДАІ (15%). При цьому вперше за роки спостережень зафіксовано достовірне зниження частки респондентів, яким доводилося давати хабарі лікарям і освітянам (відповідно на 9% і 4% порівняно з 2008 р.).

Працівникам органів державної влади протягом останнього року давали хабарі 5,4% опитаних, працівникам міліції – 4,6%, працівникам ЖЕКів – 4,5%, податківцям – 2,5%, суддям і митникам – по 1,5%, пожежникам – 1,4%.

- Певною мірою зменшується лояльність громадян до традиції виявляти вдячність учителям, викладачам, вихователям, керівникам освітніх закладів подарунками чи грошима. Не вважають за можливе миритись із цією ганебною практикою 14,9 % респондентів (торік таких було 10,6 %). Але ця практика разом з тим демонструє неабияку живучість: 11,7 % опитаних усе ще вважають її доброю традицією, оскільки праця педагога, мовляв, варта додаткової винагороди, а 40,9 % не проти таких виявів вдячності, якщо це робиться не дуже часто і не в занадто великих розмірах.

- Викликає тривогу велика частка респондентів (26,7 %), яким, за даними останнього опитування, доводилося давати педагогам гроші, щоб поставили потрібну оцінку. Ця частка попри здійснювані антикорупційні заходи не зменшується. Ще більше опитаних (40,5 %) багато чи кілька разів або хоча б один раз платили педагогам за додаткові заняття чи консультації. Ця частка теж демонструє дивовижну стійкість. Щодалі більше людей заявляють про випадки вимушеної спонсорської допомоги навчальним закладам, внесення грошей на ремонт школи, дитсадка тощо (67,3 % в жовтні 2009 р. проти 59,3 % у 2008 р.). Багатьом громадянам доводиться платити за прийняття дитини до школи чи дошкільного закладу. Під час останнього опитування на це вказали 17 % респондентів, тоді як рік тому таких було 12,5 %. У Південному регіоні ситуація є ще гіршою: тут за прийняття дитини до тієї чи іншої школи, дошкільного закладу платили майже вдвоє більше респондентів (23,4 %). На Заході становище краще (9,5 %).

- Громадськість виявляє великий інтерес до нинішньої практики набору випускників ЗОШ у вищі навчальні заклади. У сім'ях 18 % респондентів, їхніх батьків чи дітей були хлопець чи дівчина, які цього року проходили зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО) і вступали до вищого навчального закладу. Вступили туди, куди хотіли, на бюджетну форму навчання (у відсотках до кількості респондентів, у сім'ях яких були абітурієнти) – 31,6 %, вступили, куди хотіли, але за контрактом – 30,1 %. Отже, 6 із 10 абітурієнтів здобуватимуть спеціальність, яку свідомо обрали, до якої прагнули. Такий результат вступної кампанії можна вважати загалом позитивним. Однак його певною мірою затьмарює те, що на бюджетну форму навчання, але не зовсім туди, куди хотіли, вступили 16,5 % абітурієнтів, на контрактну форму і не зовсім туди, куди хотіли – 15,3 %. Вступити до ВНЗ не вдалося 6,6 % абітурієнтів.

- Під час набору студентів на перші курси вищих навчальних закладів корупцію цього року вдалося потіснити, але про її цілковите викорінення, як засвідчують результати опитування, говорити ще рано. Без грошей і сторонньої допомоги студентами стали 57,2% абітурієнтів до кількості респондентів, у сім'ях яких є молоді люди, що цього року вступили до ВНЗ. Це набагато більше, ніж торік (38,9%). Істотно зменшилася частка абітурієнтів, яким допомогли зв'язки з впливовими людьми, що зазвичай називають блатом (14,1% проти 20,5% у 2008 р.). Проте серед опитаних є, на жаль, і такі, кому вступ обійшовся у чималу суму грошей (12,9%) або хто розплатився за нього послугою, яка варта великих грошей (5,1%). Для довідки: минулого року ці показники становили відповідно 21,6% і 7,4%.

- Із усієї сукупності респондентів, що заради вступу дітей до ВНЗ вдавалися до неофіційних дій (130 опитаних), платили: за “поліпшений” сертифікат ЗНО – 13,8%, за довідку, яка давала право на вступ на пільгових умовах – 10%, безпосередньо за саме зарахування до ВНЗ (крім внесення офіційної плати за контрактом) – 56,2%. Отже, **корупційні схеми вступної кампанії повністю не зникають, а ускладнюються, виходячи за межі системи вищої освіти, утім, центральним у цих схемах усе ж залишається вищий навчальний заклад.** Водночас треба наголосити, що наведені дані відображають лише схильність пересічних громадян давати хабарі і нічого не говорять про те, чи справді вплинули їхні дії на результати ЗНО і вступної кампанії. Цілком можливо, що в нових умовах прийому до ВНЗ ті особи, які брали традиційні хабарі, у багатьох випадках тільки робили вигляд, що впливають на долю абітурієнта.

- На тлі наведених вище даних закономірно, що **більше половини респондентів (54,2%) вважають: нинішня вступна кампанія теж не обійшлася без корупції, і лише 16% згодні з тим, що корупції вдалося позбутися.** Причому зменшилася частка респондентів, які оцінюють ситуацію позитивно, і збільшилася частка тих, хто заперечує поліпшення. Ці частки складали відповідно у 2008 р. – 18,3% і 51,1%, у 2009 р. – 16% і 54,2%. Вірогідність результатів опитування підсилює й те, що тезу про відсутність корупції при прийомі до ВНЗ частіше заперечують ті респонденти, чиї члени родини цього року стали студентами (52,5%), ніж ті, чиї рідні до ВНЗ не потрапили (40%). Найбільш високої думки про цьогорічну вступну кампанію дотримуються жителі Західного регіону, де про відсутність корупції заявили 24,2% опитаних. У Східному регіоні таких респондентів удвічі менше (12,8%). У цьому співвідношенні, ймовірно, певною мірою відбивається різне ставлення опитаних до діючої влади.

- Показово, що респонденти не схильні цілком перекладати відповідальність за живучість хабарництва в освіті на керівництво галузі. Відповіді на запитання “Як Ви думаєте, що більше заважає подолати хабарництво та корупцію в системі освіти – відсутність політичної волі в керівників галузі чи небажання самих людей відмовитися від давання хабарів?” розподілилися так: відсутність політичної волі в керівників галузі – 22%; небажання самих людей відмовитися від давання хабарів – 22,1%; однаковою мірою і те, й те – 42,8%. Утримались од відповіді 12,4%. І лише 0,8% відповіли: “ні те, ні те, бо хабарництва та корупції в українській освіті немає”.

- Відстеження ситуації з реформуванням освіти, яке здійснюється з 2001 року, засвідчує, що громадська думка хоч і просувається в цілому у напрямку визнання освітніх новацій, але зазнає відчутних приливів і відливів. Навіть 12-бальна система оцінювання знань, до якої більшість учнів уже адаптувалася (позитивно оцінюють її 62,7% з числа опитаних старшокласників, негативно – 19,3%), ще із сумнівом сприймається загалом респондентів (позитивно ставляться до неї 35,9%, негативно – 41,8%). Вельми тривожним симптомом є, зокрема, те, що в міру запровадження в загальноосвітніх школах **12-річного терміну навчання ставлення до цього нововведення погіршується: позитивно ставляться до нього, за даними останнього опитування, 13,2% респондентів (проти 16,4% минулого року), негативно – 65,4% (проти 58,4%).** Серед учнів 10–11-х класів негативні настрої стосовно переходу до 12-річки ще більш поширені, ніж по вибірці загалом (71,4%). **Водночас цього року помітно поліпшилося ставлення громадян до розпочатої профілізації старшої школи (позитивно оцінюють її 52,5% опитаних проти 43,7% у 2008 р.).** Тут позиції респондентів вступають у явну суперечність: адже профілізація школи забезпечується саме переходом на 12-річний термін навчання, який не зустрічає підтримки.

- Зовнішнє незалежне оцінювання знань випускників шкіл, поки воно існувало у вигляді ідеї, здавалося привабливим більшості громадян. Протягом 2003–2005 років його позитивно оцінювали понад 60% респондентів, а серед учнів 10–11-х класів кількість його прихильників у квітні 2003 року сягала 82%! **Практичне запровадження ЗНО помітно розчарувало громадську думку. Нинішнім опитуванням зафіксовано майже однакові частки тих, хто ставиться до цього нововведення позитивно (33,4%), і тих, хто оцінює його негативно (36%).** Щоправда, серед респондентів, чії члени родини проходили цього року ЗНО, позитивні оцінки значно переважають негативні (46,2% проти 32,2%). Набагато більше громадян, ніж в інших регіонах, позитивно сприймають ЗНО на Заході (43,4%), найменше – на Сході (29,2%).

- Думку про те, що ЗНО значно об'єктивніше за традиційні екзамени, поділяє лише 21% усього загалу респондентів і 22% опитаних, чії родини мають учнів, студентів. Ще менше респондентів згодні з тим, що тестування переорієнтує учнів з отримання оцінок на отримання знань і сприяє підвищенню якості освіти (відповідно 16,5% та 17,5%). Теза про те, що тестування унеможливорює хабарництво і відкриває доступ до вищої освіти посправжньому обдарованій молоді, виглядає переконливою лише для 15% загалу респондентів і для 16,7% тих, у чийх сім'ях є учні, студенти.

- Аргументи проти ЗНО поділяють значно більші частки респондентів, ніж ті, що висловлюються на його користь. Так, тестові завдання вважають занадто складними, такими, що часто виходять за межі шкільної програми, а тому з ними справляються лише учні, чії батьки мають змогу найняти репетиторів, 26,4 % опитаних. Така ж частка респондентів (28,1 %) поділяє думку, що під час тестування учень угадує відповіді, а не показує знання. Кожний п'ятий з опитаних упевнений, що результати тестування нібито можна підробити і через те його запровадження лише видозмінює форми корупції. Водночас окреслюється тенденція прихильнішого ставлення до ЗНО тих людей, чії члени родин його реально проходили. Їхні відповіді розподіляються порівну на користь тестування і проти нього (відповідно 72,9 % та 71,3 %).

- **Серед проблем, які виникали під час цьогорічної вступної кампанії до вищих навчальних закладів, найбільш суттєвими респонденти вважають надмірну кількість абітурієнтів-пільговиків, через що вступники з високими тестовими балами не змогли потрапити до омріяних ВНЗ (36,8 %), і фальсифікацію довідок, що давали право на вступ до ВНЗ на пільгових умовах (31,6 %).** Досить часто до таких проблем опитані відносять також: вступ до ВНЗ “випадкових” студентів, які керувалися не покликанням, а прагненням потрапити бодай у якийсь ВНЗ, аби вчитися за державний кошт – 21,2 %; неможливість лише на основі ЗНО виявити здібності та вміння, необхідні для оволодіння тією чи іншою професією – 20,8 %; штучно роздуті конкурси через необмежене право абітурієнта подавати документи до будь-якої кількості ВНЗ на будь-яку кількість спеціальностей – 20,4%; недостатню поінформованість абітурієнта про його реальні шанси на етапі прийняття рішення про зарахування до ВНЗ – 18,8%; неврахування навчальних досягнень абітурієнта, відображених в атестаті про закінчення загальноосвітньої школи – 18,1%; практично цілковиту відсутність переваг при вступі до ВНЗ у випускників, нагороджених золотими та срібними медалями – 15,5%; одночасне проведення вступної кампанії у всіх ВНЗ, унаслідок чого абітурієнти, які не пройшли конкурсу в найбільш престижних із них, не встигали подати оригінали документів у менш престижні – 15,2%. Рідше респонденти висловлюють стурбованість з приводу недопущення деякими ВНЗ громадських організацій до контролю за проведенням вступної кампанії (11,4%) та нарікають на роботу інформаційної системи “Конкурс”, де навіть кількість бюджетних місць у деяких випадках не відповідала дійсності (9,3%).

- **Думки щодо шляхів вирішення проблем, які виявила цьогорічна вступна кампанія, розділилися майже навпіл між тими респондентами, які вважають необхідним удосконалити процедуру прийому до ВНЗ на основі зовнішнього незалежного оцінювання (36,8 %), і прихильниками повернення до традиційної практики вступних іспитів, з невеликою перевагою останніх (40,2%).** Звертають на себе увагу значні розбіжності в

цьому питанні між регіонами. Найбільшу підтримку вдосконаленню практики ЗНО висловлюють жителі Західного регіону (50,4 %), найменшу – Східного (26,8 %). Проміжну позицію між ними займають Південь (39,2 %) і Центр (37,8 %). На Сході більшість респондентів (55,7 %) віддає перевагу поверненню до традиційних вступних іспитів. Із вікових груп удосконалення практики прийому до ВНЗ на основі ЗНО підтримує передусім молодь 18–29 років (44,2 %). Думки з цього питання істотно різняться також між електоратами В. Януковича, Ю. Тимошенко та А. Яценюка. **Прибічники Януковича тяжіють до традиційної практики іспитів (44,9 %), симпатичні двох інших претендентів на посаду Президента України обирають удосконалення нової процедури прийому до ВНЗ (прибічники Ю. Тимошенко – 41,6 %, А. Яценюка – 44,7 %).**

- Прихильники прийому до ВНЗ на основі зовнішнього незалежного оцінювання можливість його вдосконалення пов'язують насамперед з вирішенням проблеми пільговиків. У зв'язку з цим вони пропонують встановити квоти на прийом пільгових категорій абітурієнтів (40,7 %), посилити карну відповідальність за видачу фальшивих медичних довідок та інших документів, що надають переваги для вступу до ВНЗ (39,2 %), або й узагалі скасувати будь-які пільги при вступі (33,4%). **Звертає на себе увагу значна кількість респондентів-прихильників тестування, які вважають необхідним змінити сам підхід до нього – конструювати тести таким чином, щоб вони виявляли не тільки наявні знання, а передусім здібності до навчання – 33,1 %.** Тут громадська думка вочевидь випереджає органи управління освітою, які тестування здібностей у найближчій перспективі не планують.

Враховувати при прийомі до ВНЗ бал шкільного атестата пропонують 27,8% прихильників ЗНО. Чимало респондентів вбачають значні резерви в удосконаленні організації прийомної кампанії: поліпшенні інформаційного забезпечення абітурієнтів і їхніх батьків – 24,6%, посиленні громадського контролю за процедурами ЗНО і відбору абітурієнтів – 23,7%, в обмеженні кількості ВНЗ і спеціальностей, на які один і той самий абітурієнт може одночасно подавати документи – 21,5%. Значно менше опитаних схиляються до того, щоб на доповнення до ЗНО дозволити вищим навчальним закладам проводити “внутрішнє” тестування (іспити, співбесіди тощо) – 13,9%, підвищити прохідний бал, який дає право вступу до ВНЗ – 12,9%, набирати студентів спочатку в більш престижні ВНЗ – 9,8%.

